

JAARRAPPORT
Stichting Kröller-Müller Museum
2017

M MAZARS
RECHENINGEN EN BEZIT VERVALT
Behoort bij onze verklaring

26 APR 2018

AB

Mazars Paardekooper Hoffman N.V.

INHOUDSOPGAVE

- 2 BESTUURSVERSLAG
- 50 JAARREKENING
- 51 Balans per 31 december 2017
- 56 Categoriele en Functionele exploitatierekening 2017
- 58 Toelichting bij de Jaarrekening 2017
- 80 Toelichting bij de Categoriele exploitatierekening 2017
- 91 Nadere detaillering Categoriele en Functionele exploitatierekening 2017

Afbeelding voorzijde
Étoile, Jean Arp

BESTUURSVERSLAG

A. ALGEMEEN

STICHTING KRÖLLER-MÜLLER MUSEUM

De Stichting Kröller-Müller Museum is op 14 maart 1928 opgericht. Het museum oefent zijn activiteiten uit in de rechtsvorm van een stichting.

MISSIE

In lijn met het levensdoel van oprichtster Helene Kröller-Müller luidt de missie van het museum:

Als internationaal toonaangevend museum wil het Kröller-Müller Museum zijn Nederlandse en buitenlandse gasten optimaal laten genieten van de wereldberoemde collectie van werken van Vincent van Gogh en zijn tijdgenoten én van de kunstenaars die na hen bepalend zijn gebleken in de kunstgeschiedenis.

Het Kröller-Müller Museum positioneert zich als museum voor moderne en hedendaagse kunst en hanteert daarbij de volgende waarden: vooraanstaand, internationaal, stijlvol en ontspannen. Uit onderzoek blijkt dat bezoekers vooral worden aangetrokken door de internationale topkwaliteit van de collectie, de op een na grootste Van Goghcollectie ter wereld, de beeldentuin en door bijzondere tentoonstellingen. De ligging in de prachtige natuur van Het Nationale Park De Hoge Veluwe speelt een belangrijke rol bij het onderscheidend vermogen van het Kröller-Müller Museum. Het museum is werkelijk uniek en elk seizoen anders. De belofte aan de bezoekers van het museum luidt dan ook:

Nergens anders ter wereld geniet je zo intens van de kunst door de fenomenale collectie en de unieke ligging midden in de prachtige natuur.

Het museum stelt bezoekers in staat te genieten en te ontspannen. Zonder wachtrijen, 'time-slots', bloktijden en andere beperkingen kom je in het Kröller-Müller driehonderdwaalf dagen per jaar dicht bij de kunst.

B. GANG VAN ZAKEN GEDURENDE HET VERSLAGJAAR EN DE SITUATIE PER BALANSDATUM

OPERATIONEEL

Bezoekers

In 2017 ontvangt het Kröller-Müller Museum 352.581 bezoekers in Otterlo. De prognose van de bezoekersaantallen (350.000) wordt hiermee gehaald. Het aandeel bezoek van Museum-kaarthouders komt met 91.068 uit op 25,8% van het totaalbezoek.

Ook buitenshuis trekt het museum veel publiek. Met tentoonstellingen in Nagoya, Tokyo, Treviso, Melbourne, Sapporo, Margate en Vicenza bereikt het museum in 2017 in het buitenland ruim 1,5 miljoen bezoekers.

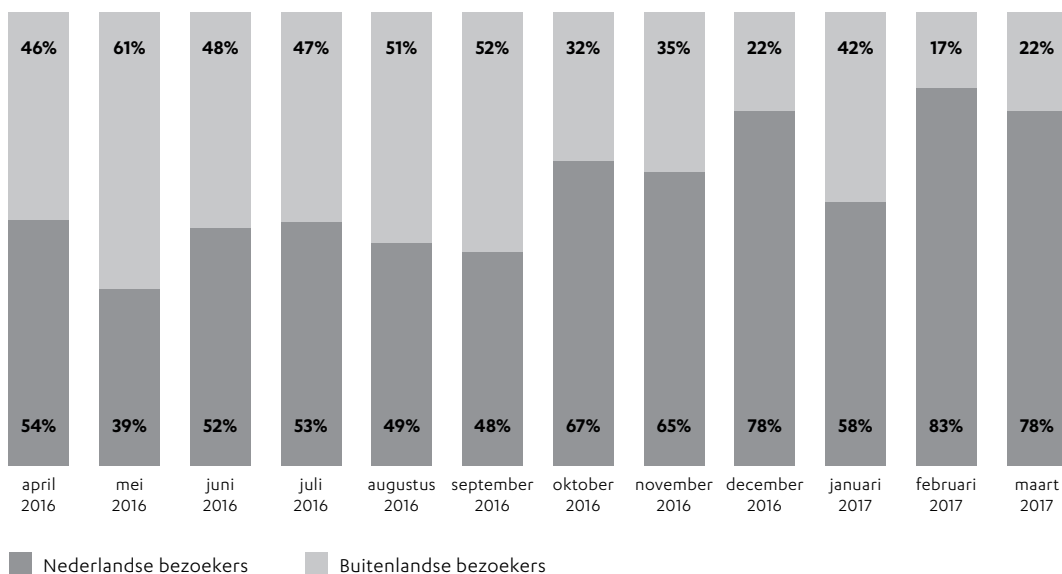
Hiermee komen in totaal ruim 1,8 miljoen mensen fysiek in aanraking met de collectie van het Kröller-Müller Museum.

Bezoekersevaluatie en bezoekersprofiel

Het in 2016 gestarte bezoekersonderzoek wordt in 2017 vervolgd. In april 2017 verschijnt het rapport met de resultaten van een jaar lang enquêteren. Het onderzoek is in eerste instantie opgezet om een representatief beeld te krijgen van de herkomst van de bezoekers. Daarnaast komen zaken aan de orde als vervoer, gezelschap, bezoekredenen en entree. In totaal zijn 3.904 bezoekers in het museum geïnterviewd.

Bezoek naar maand gesplitst naar herkomst

(basis: alle bezoekers)

Herkomst

- Tijdens de meetperiode zijn bezoekers uit zeventenvijftig verschillende landen in de steekproef aangetroffen.
- 45% van het bezoek komt uit het buitenland en daarvan komt de helft uit Duitsland, België of de Verenigde Staten, die daarmee ook de top drie van buitenlandse bezoekers vormen. 8% van het buitenlands bezoek komt uit Azië (Japan, China, Taiwan, Korea), daarna volgen landen als Frankrijk, Groot-Brittannië, Italië en Spanje.
- Het merendeel van het bezoek door buitenlanders vindt plaats in de lente en de zomer.
- 55% van het bezoek is Nederlands. Hoewel alle provincies goed worden vertegenwoordigd door het Nederlands bezoek is er een oververtegenwoordiging van Gelderland.
- April en augustus 2016 zijn de best bezochte maanden. De periode november 2016 tot en met februari 2017 is duidelijk laagseizoen.
- Twee op de vijf bezoekers komen in het weekend, waarbij de zondag favoriet is. De doordeweekse dagen worden vrij gelijkmatig bezocht.
- De overgrote meerderheid van de Belgische bezoekers komt uit Vlaanderen. Ruim drie op de vijf Vlamingen komen uit de regio's Oost-Vlaanderen en Antwerpen.
- Driekwart van het Duitse bezoek komt uit de grensregio's, voor het merendeel uit Nordrhein-Westfalen.
- De Franse bezoekers komen verhoudingsgewijs veruit het meest uit de Parijse regio, Île-de-France.

Bezoekersprofiel

- 33% van bezoekers is vijftig tot vierenzestig jaar. Ongeveer een derde is jonger en eveneens een derde is ouder. De Nederlandse bezoeker is gemiddeld 56,6 jaar en de buitenlandse bezoeker 53,1 jaar. Uit het buitenland komen wat meer bezoekers in de leeftijd van achttien tot negenenveertig jaar en wat minder vijfenzestigplussers.
- Ruim tweederde van de bezoekers aan het Kröller-Müller Museum is vijftig jaar of ouder. De gemiddelde leeftijd komt uit op vijfenvijftig jaar. Nederlanders en buitenlanders verschillen niet veel op dit punt.
- De man-vrouwverhouding van het bezoek aan het Kröller-Müller Museum is bijna volledig in evenwicht.
- 71% van alle bezoekers komt met de auto naar het museum. Daarna volgt de touringcar met iets meer dan een achtste van het bezoek. Ruim een kwart van alle buitenlanders, zo'n 40.000 bezoekers, komt met een touringcar.
- 15% van alle bezoekers is in georganiseerd groepsverband via een reisorganisatie / touroperator naar het Kröller-Müller Museum gekomen, dit komt neer op ongeveer 50.000 bezoekers. Bij de buitenlandse bezoekers is dat ruim 25%.
- Bezoekers die op eigen gelegenheid naar het museum zijn gekomen, doen dat voornamelijk met z'n tweeën en veelal in gezelschap van hun partner. Op dit punt verschillen de Nederlanders niet van de buitenlanders.

	Aantal bezoekers
Nederland	185.500
Duitsland	27.000
België	26.300
Verenigde Staten	19.000
Frankrijk	11.500
Japan	9.900
Taiwan	8.250

	Aantal bezoekers
Groot-Brittanië	7.900
Italië	5.600
China	5.300
Zuid-Korea	3.300
Australië	3.000
Spanje	2.300
Zwitserland	2.000

Het bezoekersprofiel komt overeen met de geformuleerde kerndoelgroep: een (inter)nationaal stel van rond de vijftig jaar dat Nederland of de Veluwe voor een aantal dagen bezoekt. De investeringen in trade-activiteiten en de business-to-business aanpak gericht op (incoming) touroperators werpen hun vruchten af met bijna 50.000 bezoeken in groepsverband via een reisorganisatie.

Reden van bezoek

- 60% van de bezoekers komt zowel voor het Kröller-Müller Museum als Het Nationale Park De Hoge Veluwe. 40% komt voor het museum. De groep achttien- tot negenenveertig-jarigen komt relatief vaker voor de combinatie museum en park. Dit geldt met name voor gezelschappen met jonge kinderen.
- De Van Gogh Galerij is veruit de grootste publiekstrekker. Dit geldt voor 39% van de Nederlanders en voor 72% van de buitenlanders. Het museum als geheel met de uitgebreide collectie moderne kunst is voor 44% van de Nederlanders en voor 37% van de buitenlanders het belangrijkste bezoekmotief. De beeldentuin is voor 22% van de Nederlanders en 23% van de buitenlanders een belangrijke trekker. 14% van alle bezoekers geeft aan het museum te bezoeken vanwege de ligging in de natuur. 14% van het Nederlands bezoek komt speciaal voor tentoonstellingen.
- In de helft van de gevallen is het bezoek aan het museum onderdeel van een meerdaags verblijf. Ook bij de Nederlanders is daar in bijna twee op de vijf gevallen sprake van.

Marketing en communicatie

De marketing en communicatie richt zich aan het begin van het jaar vooral op de tentoonstelling *Arp. The Poetry of Forms*. Na eerdere tentoonstellingen over Georges Seurat en Barbara Hepworth wordt met *Arp* de lijn van tentoonstellingen rond grote kunstenaars uit de eigen collectie voortgezet.

Bezoeker in de Van Gogh Galerij

De tentoonstelling sluit aan bij het themajaar *Mondriaan tot Dutch Design, 100 years of shaping the world*, dat het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC Holland Marketing) lanceert. Aanleiding voor dit thema is de oprichting van De Stijl in 1917 op initiatief van Theo van Doesburg.

De tentoonstelling is honderdvierentwintig dagen voor het publiek te bezichtigen. Met een gemiddelde van 1.308 bezoeken per dag is een totaal van 162.224 bezoeken gerealiseerd. De doelstelling is 175.000 bezoeken. Vooral de maand juli laat een daling zien in het bezoekersaantal ten opzichte van 2016 en ook in de eerste weken van september blijft het bezoek achter. Uit het publieksonderzoek (dat gedurende de tentoonstellingsperiode plaatsvindt) blijkt wel dat de tentoonstelling een nieuw publiek bereikt. 49% van de bezoekers zegt voor het eerst in het Kröller-Müller Museum te zijn. Het herhaalbezoek is ook substantieel, namelijk 50%. De helft van de herhaalbezoekers, 23%, heeft korter dan drie jaar geleden het museum bezocht. Vijftien procent van de bezoekers, ofwel bijna 25.000 personen, zegt speciaal voor de tentoonstelling naar het museum te zijn gekomen.

Dat het begrote aantal bezoeken niet wordt gehaald ligt niet aan de media-aandacht of de promotiecampagne. Landelijke dagbladen en vele magazines publiceren omvangrijke artikelen en lovende recensies. Een gevolg van een actieve persbenadering in binnen- en buitenland en een persreis met Nederlandse journalisten naar Frankrijk waar een bezoek is gebracht aan de Fondation Arp en het Van Doesburghuis in Meudon en het Centre Pompidou en het Unesco gebouw in Parijs. Een aantal journalisten merkt op dat het Kröller-Müller Museum 'gelukkig aandacht besteedt aan Hans Arp, juist in het De Stijljaar, met een overvloed aan Mondriaan, Van Doesburg en Rietveld'.

Aanvullend op de NBTC-campagnes ontwikkelt het museum een eigen omvangrijke multimediale campagne met inzet van zoveel mogelijk eigen media en in samenwerking met partners als MuseumTV, Art Tube, See all This, Visit Veluwe Regio Arnhem, De Vrije Academie, Kunst-schrift, Museumtijdschrift en AVROTROS. Daarmee zorgt het museum voor zichtbaarheid van april tot september. In juni en in augustus zijn er radiospots en een korte promo op Uitzending gemist (zogenoemde preroll-campagne) uitgezonden. Rondom de radio- en preroll-campagnes creëert het museum piekmomenten in de 'zichtbaarheid' van de tentoonstelling met online banner- en google advertising campagnes.

Het museum stelt een afwisselend zomerprogramma samen, bestaande uit onder andere lezingen, concerten, theatervoorstellingen, workshops en een poëziewedstrijd.

De tentoonstelling is met financiële steun van Stichting Helene Kröller-Müller Fonds, Hof Hoorneman Bankiers, Mondriaan Fonds, Fonds 21, Turing Foundation en stichting Zabawas mogelijk gemaakt. Voor de fondsen en begunstigers stelt het museum een uitgebreid evaluatieverslag en financiële verantwoording op.

De tweede tentoonstelling in het kader van het themajaar *Mondriaan tot Dutch Design is De mecenas en de 'verversbaas'. Helene Kröller-Müller en Bart van der Leck*, geheel samengesteld met werken uit de eigen collectie. Vanaf de opening op 14 oktober tot en met 31 december zijn 48.508 bezoeken geteld. Het museum werkt met een beperkt budget voor communicatie en marketing en zet vooral in op vrije publiciteit en eigen media. Voor de online campagne van de tentoonstelling wordt voor het eerst ook een campagnepagina ingezet naast de bestaande tentoonstellingspagina. De campagnepagina is met meer beeld, waaronder een video, minder tekst en een andere tone of voice meer gericht op conversie. Door middel van een A/B test, waarbij 50 % van de websitebezoekers de campagnepagina te zien krijgt en 50% de tentoonstellingspagina, zijn de resultaten van beide pagina's inzichtelijk gemaakt. De A/B test loopt van 26 september 2017 tot en met 10 januari 2018. Uit deze test blijkt onder andere dat bezoekers gemiddeld 13% minder tijd doorbrengen op de campagnepagina, maar de conversie ligt gemiddeld 37% hoger vergeleken met de tentoonstellingspagina. De nieuwe minimalistische opzet is dus effectiever. Naast de online campagne is geïnvesteerd in een extra Google Grants (GG) en Google Display Network (GDN) campagne in Nederland, België (Vlaanderen) en Duitsland (Nordrhein-Westfalen).

Resultaten:

Campagne	Periode	Vertoningen	Klikken	CTR	Conversies
GDN NL	28-9-2017/7-1-2018	726.846	1.185	0,16%	15
GDN BE	28-9-2017/7-1-2018	207.713	289	0,14%	2
GDN DE	28-9-2017/7-1-2018	120.496	257	0,21%	3
GG NL		24.430	1.077	4,41%	0
GG DE		19.999	1.936	9,68%	5
GG EN		25.608	1.443	5,63%	2
GG (De Stijl) NL		385.226	629	3,84%	1

Stichting Helene Kröller-Müller Fonds steunt de theatervoorstelling *Uit verdriet geboren* van Julika Marijn, geïnspireerd op het leven van Helene Kröller-Müller. Dit project wordt benut voor de promotie van *De mecenas en de 'verversbaas'. Helene Kröller-Müller en Bart van der Leck* bij het publiek dat naar de voorstelling komt. Het museum heeft een toolkit gemaakt en deze verstuurd naar alle theaters waar de voorstelling geprogrammeerd staat. De toolkit bevat informatie over acties van het museum en de tentoonstelling, maar ook beeldmateriaal dat de theaters kunnen gebruiken op hun website.

Julika Marijn, *Uit verdriet geboren*

Het museum stelt een kleine goodiebag ter beschikking voor alle bezoekers van de voorstelling, met folders van het museum, de tentoonstelling en Stichting Helene Kröller-Müller Fonds en vouchers voor kortingsacties.

In 2017 worden de voorbereidingen getroffen voor een coproductie met Stichting Hai Nun en documentairemakers Leo van Maaren en Frank Herrebout voor een film over Bart van der Leck. De film, getiteld *Bart van der Leck. Zijn eigen Stijl*, gaat in maart 2018 in première in het museum en wordt uitgebracht op DVD.

Stichting Van Gogh Europe en EU-project PITCH

Het Kröller-Müller Museum is samen met het Van Gogh Museum Amsterdam en Van Gogh Brabant founding partner van *Van Gogh Europe*. Doel van de stichting is om Van Goghs erfgoed in Europa zo breed mogelijk toegankelijk te maken. Met Europese subsidie wordt in 2017 verder gewerkt aan het project *Promoting International Tourism for Cultural Heritage by Van Gogh Europe*, afgekort *PITCH*. Op basis van in 2016 uitgevoerd desk- en veldonderzoek worden 'transnational tours' ontwikkeld voor de toeristische reisbranche en wordt een consumentenbrochure uitgegeven in zes talen. De website wordt vernieuwd en er wordt een sociale media strategie met de partners opgezet. Onderdeel hiervan is een succesvolle online campagne onder de naam #followvangogh. In 2017 is op initiatief van het Kröller-Müller Museum een start gemaakt met het samenbrengen van verschillende Van Goghprogramma's, zoals *Van Gogh Storyline* van het NBTC, *Van Gogh Europe* en de overige NBTC-campagnes gericht op promotie van de Van Goghcollecties (met name in Japan en China).

Internationale marktwerking

Sinds de start van de sales- en trade-activiteiten in 2013 bewerkt het museum actief de buitenlandse (groeps)markt, met als voornaamste 'doellanden' Duitsland, België, Verenigde Staten, Frankrijk, Japan, China, Italië, Groot-Brittannië en Spanje. Voor deze doelgroep zijn speciale materialen en producten ontwikkeld zoals een brochure, een e-nieuwsbrief, arrangementen en inspiratietours. De inmiddels opgebouwde database bevat vierhonderd relevante contacten. Elk jaar bezoekt het museum de belangrijkste touroperators in de buurlanden. In 2017 is een start gemaakt met het verkennen van de riviercruisemarkt, een groeiende markt van voornamelijk Amerikaanse Destination Marketing organisaties, die vanuit Duitsland en Zwitserland opereren.

In de benadering van Amerikaanse, Italiaanse en Duitse touroperators werkt het museum samen met De Keukenhof. Daarnaast presenteert De Keukenhof het Kröller-Müller Museum met de tweede grootste Van Goghcollectie in gebieden als Zuidoost Azië (Indië, Indonesië) en Scandinavië.

In 2017 neemt het museum voor het eerst deel aan de 'marketplace' USTOA (USA Touroperator Association) en brengt daar bij ruim dertig geïnteresseerde partijen (waaronder riviercruise-maatschappijen) het Kröller-Müller Museum onder de aandacht. Tegelijkertijd werkt het museum aan de relaties met Holland Classics zoals De Keukenhof, Gassan Diamonds, Rijksmuseum Amsterdam, Mauritshuis, Zaanse Schans en enkele aanwezige inkomende touroperators.

In 2017 participeert het Kröller-Müller Museum in de NBTC-campagne Kunst Holland en Arte Hollande. Samen met musea als Van Gogh Museum, Rijksmuseum, Mauritshuis, Escher in Het Paleis en met de tijdelijke organisatie Culturele Hoofdstad Leeuwarden wordt een campagne gemaakt, gericht op de herhaalbezoeker uit Nordrhein-Westfalen, Niedersachsen, Vlaanderen en Noord-Frankrijk. In de vele off- en online uitingen die voor het themajaar zijn gemaakt is het Kröller-Müller Museum als 'schatkamer van De Stijl' opgenomen, met de twee tentoonstellingen: *Arp: The Poetry of Forms* en *De mecenas en de 'verversbaas'. Helene Kröller-Müller en Bart van der Leck*.

Jaarlijks organiseert het museum een evenement voor inkomende touroperators en toeristische partners. In 2017 is dit gekoppeld aan het *Loving Vincent weekend* in samenwerking met Cinemec Ede, met de voorpremière van de animatiefilm *Loving Vincent*, de *Kröller-Müller Loving Vincent presentatie* en de *Smaak van Van Gogh*.

VeluweAgenda

Op initiatief van de provincie Gelderland wordt gestart met het opstellen van de VeluweAgenda: een integrale aanpak van samenwerking gericht op investeren in de kwaliteit en voorzieningen van de Veluwe. Met als doel meer (internationale) cultuurtoeristen naar dit gebied te trekken. Het museum levert een bijdrage via de VeluweAgenda aan de visieontwikkeling op toerisme en recreatie en het beleidsplan van de provincie vanaf 2018.

Supporterschap gemeente Ede

In 2017 wordt de samenwerking geëvalueerd en gewerkt aan een nieuw convenant dat met terugwerkende kracht ingaat en een looptijd heeft van vier jaar tot en met 2020. De gemeente Ede heeft in 2017 gewerkt aan een nieuwe ambitie en (internationale) positionering: *Food en Veluwe*. In het convenant wordt vastgelegd op welke wijze de gemeente Ede en het museum samenwerken, welke gemeenschappelijke doelen de partijen hebben en op welke onderwerpen de samenwerking concreet gestalte krijgt. De samenwerking moet bijdragen aan de missie en speerpunten van het museum en de gemeente Ede en moet leiden tot groei in merkkracht en groei in bereik (fysiek en digitaal) voor beiden:

1. Vergroten van kennis en vooral actieve beleving van kunst en cultuurbeoefening voor alle leeftijden. Dit vertaalt zich naar concrete doelen als:
 - Ervoor zorgen dat alle basisschoolleerlingen minimaal één keer in hun schoolperiode het museum bezoeken.
 - (Eenzame) ouderen en speciale doelgroepen met kunst en cultuur en met elkaar in aanraking brengen.
2. Versterken van de internationale propositie van Ede, *Food en Veluwe* en het Kröller-Müller Museum op nationale en internationale markten, onder meer via de doorontwikkeling van de *Smaak van Van Gogh* als onderdeel van *Van Gogh Europe / Route Van Gogh / Van Gogh Storyline*. De gemeente Ede levert waar mogelijk een bijdrage aan de bereikbaarheid van het museum per eigen, lokaal, regionaal en nationaal openbaar vervoer.

De Gemeente Ede investeert € 60.000 in het supporterschap.

Website en sociale media

Het aantal objecten dat ontsloten is via de collectiezoeker op de website is inmiddels 3.927. De collectiedetailpagina's worden uitgebreid tot tweehonderdtien objectteksten in totaal.

Met 'kunstenaarscampagnes' (Vincent van Gogh, Pablo Picasso en andere grote namen) die leiden naar de collectiezoeker, is de online vindbaarheid van het museum vergroot. Inmiddels is het totaalaandeel van bezoekers die via de Google advertenties (adwords) de website vinden 30%. De adwords campagnes lopen in Nederland, België, Duitsland, Frankrijk, Japan, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten.

In de nieuwe *Tijdslijn* op de website wordt de rijke geschiedenis van het Kröller-Müller Museum op een verhalende en beeldende manier ontsloten. De *Tijdslijn* biedt meer achtergrond en context aan de collectie en verbindt de belangrijke momenten uit de geschiedenis van het museum. De *Tijdslijn* is in basis chronologisch. In 2017 zijn de eerste twee delen gereedgekomen: de periode van Helene Kröller-Müller en het museum tijdens de oorlogsjaren.

Ter introductie van het museum bij touroperators, pers en buitenlands publiek worden inspiratievlogs ontwikkeld. Drie vloggers uit de Verenigde Staten, Japan en Italië doen verslag van hun eerste bezoek aan het museum en zijn zelf ook gefilmd tijdens dit bezoek. De video's zijn ondertiteld in acht talen en zijn ook te vinden op de website van het museum. De inspiratievlogs zijn gemaakt in samenwerking met Lukkien en KLM.

Speciaal voor sociale media volgt een aantal medewerkers een workshop 'filmen en monteren'. Met een iPad worden activiteiten, opbouw van tentoonstellingen, restauraties en nog veel meer vastgelegd en gemonteerd. Hiermee krijgt het publiek op een laagdrempelige manier een kijkje achter de schermen en wordt het online bereik vergroot. De video's worden gedeeld op sociale media.

Tentoonstellingen

Drie tentoonstellingen lopen door uit 2016. Acht tentoonstellingen starten in 2017.

Jos Kruit

10-9-2016 t/m 5-2-2017

Jos Kruit (1945) was verbonden aan de prestigieuze galerie Art & Project. In 2013 schonk Adriaan van Ravesteijn, voormalig galeriehoudster, ruim tweehonderd kunstwerken aan het Kröller-Müller Museum, waarvan zes van Jos Kruit. Deze zijn in de presentatie te zien, naast enkele werken uit de collectie van het museum. Veel van Jos Kruids werken hebben te maken met haar jeugd op het Noord-Hollandse platteland. Ze maakt gebruik van motieven als koeien- en paardenbenen en van natuurlijke materialen, vaak in combinatie met kunststof en staal.

Ger van Elk, *It's me twice as flat as I can be*, 1973

De vroege Van Gogh: 'werk tegen de onverschilligheid in'

24-9-2016 t/m 9-4-2017

De tentoonstelling laat zien hoe Vincent van Gogh (1853-1890) in het begin van zijn loopbaan als kunstenaar zichzelf leert zijn kijk op de wereld uit te beelden. Anders dan tijdgenoten als Isaac Israëls of George Breitner richt hij zijn blik niet op het mondaine stadsleven maar op de rafelranden van de samenleving, op de mensen die hard moesten werken voor hun brood, in schamele werkplaatsen en op boerenakkers in weer en wind. De tentoonstelling is samengesteld uit ruim honderdtwintig werken uit de periode 1880-1885, afkomstig uit de eigen collectie van het museum. De nadruk ligt op tekeningen, die vanwege hun lichtgevoeligheid zelden zijn te zien. De werken worden door Van Gogh zelf becommentarieerd met citaten uit zijn brieven.

Gastconservator Auke van der Woud, schrijver van bestsellers over negentiende-eeuws Nederland (*Een nieuwe wereld*, *Koninkrijk vol sloppen* en *De nieuwe mens*), plaatst Van Goghs motiefkeuze in de context van de late negentiende eeuw, in tentoonstellingsteksten en in een decor van foto's van Henri Berssenbrugge.

Move On

26-11-2016 t/m 23-4-2017

In *Move On* zijn sculpturen te zien die soms letterlijk, vaak denkbeeldig, kunnen bewegen, van Gerrit van Bakel (1943-1984), Tom Claassen (1964), Constant (1920-2005), Martin van Oel (1967), Panamarenko (1940) en Carel Visser (1928-2015). Panamarenko probeert de zwaarte-kracht en de luchtweerstand te overwinnen met handgemaakte mechanieken en machines. In zijn ruimtelijke modellen gaat het niet alleen om de uitvinding van een motor, maar ook om het in gang zetten van het denken. De machines van Gerrit van Bakel bewegen door gebruik te maken van krachten in de natuur. Constant bouwt in de jaren vijftig en zestig aan New Babylon, een stad van de toekomst voor de Homo Ludens (de spelende mens). Alle werken zijn afkomstig uit de museumcollectie.

How to handle a trowel

31-1 t/m 9-7 -2017

De presentatie *How to handle a trowel* geeft een kijkje in de boeiende geschiedenis van *Trowel (Troffel)* uit 1971 van Claes Oldenburg (1929), naar aanleiding van een recente restauratie. Daarbij heeft het bijna twaalf meter hoge beeld een nieuwe verflaag gekregen, waarvoor nauwkeurig onderzoek is gedaan naar de originele verf. Vanaf de start van de tentoonstelling is de *Troffel* weer als landmark op de kruising bij het museum te zien.

Ger van Elk

18-2 t/m 27-8-2017

Ger van Elk (1941-2014) wordt gezien als een van de pioniers van de conceptuele kunst in Nederland, samen met zijn generatiegenoten Jan Dibbets, Marinus Boezem en Stanley Brouwn. Maar anders dan bij de 'strenge' conceptuele kunst speelt voor Van Elk, naast het idee, de uitvoering van een kunstwerk een belangrijke rol. Met veel humor en relativering ondergraaft hij de traditionele scheidslijnen tussen schilderkunst, beeldhouwkunst en fotografie en tussen

twee- en driedimensionaal. Het grootste deel van zijn kunstenaarsloopbaan was Ger van Elk verbonden aan de prestigieuze galerie Art & Project. De werken in deze presentatie zijn grotendeels afkomstig uit de schenking van Adriaan van Ravesteijn (zie Jos Kruit), aangevuld met werken uit de collectie van het museum.

Arp: The Poetry of Forms

20-5 t/m 17-9-2017

De Duits-Franse beeldhouwer, schilder en dichter Hans (Jean) Arp (1886-1966) is een van de meest innovatieve en invloedrijke kunstenaars van de Europese avant-garde en speelt een belangrijke rol in de ontwikkeling van de moderne kunst. *Arp: The Poetry of Forms* is de eerste grote overzichtstentoonstelling van het oeuvre van Arp in Nederland sinds de jaren zestig. In de tentoonstelling ligt de nadruk op de voortdurende wisselwerking tussen beeldende kunst en poëzie in Arps oeuvre en op de humor en speelsheid in zijn werken. Cruciaal voor Arps werk is zijn opvatting over de relatie tussen kunst en natuur: kunst gaat voor hem niet over het nabootsen van de natuurlijke wereld. Hij wil nieuwe, zelfstandige vormen ontwikkelen vanuit een eigen kern. Dit noemt hij 'concrete kunst'. In de tentoonstelling zijn werken te zien uit zijn gehele loopbaan, maar centraal staan de jaren 1920-1935, wanneer hij deze pure abstracte kunst ontwikkelt.

Tot zijn omvangrijke netwerk behoort ook Theo van Doesburg, oprichter van De Stijl. Samen met Van Doesburg en met zijn echtgenote Sophie Taeuber-Arp werkt Arp in de jaren 1926-1928 aan de herinrichting van het interieur van het amusementspaleis de Aubette in Straatsburg. In een aparte sectie bij de tentoonstelling wordt aandacht besteed aan de ontwerpen voor de Aubette.

De tentoonstelling omvat circa tachtig werken, afkomstig van de drie Arp-stichtingen in Berlijn, Parijs en Locarno en uit onder meer Kunstmuseum Basel en Tate Londen.

De tentoonstelling is in opdracht van het Kröller-Müller Museum samengesteld door gast-conservatoren Frances Guy, voormalig hoofd collecties en tentoonstellingen bij The Hepworth Wakefield en Eric Robertson, hoogleraar moderne Franse literatuur en beeldcultuur aan Royal Holloway, University of London. De tentoonstelling reist door naar Turner Contemporary in Margate (Groot-Brittannië) en is daar te zien van 13 oktober 2017 tot en met 14 januari 2018. In 2017 komen 72.509 bezoekers naar de tentoonstelling.

Christo: Openbaren door verhulling

15-7 t/m 19-11-2017

In deze kleine presentatie staat de documentaire over de realisatie van Christo's werk *Running Fence* (1973) centraal, een 40 kilometer lang en 5,5 meter hoog gordijn in Californië. De documentaire, gemaakt door Albert en David Maysles, toont het moeizame en langdurige proces van tweeënveertig maanden waarin landeigenaren, overheden en andere belanghebbenden moeten worden overtuigd. Ook het feest als het project uiteindelijk af is, is gefilmd.

Zaaloverzicht tentoonstelling Carel Visser

Carel Visser

2-9 t/m 8-4-2018

Carel Visser is een pionier van de naoorlogse Nederlandse beeldhouwkunst. Zijn vroegste beelden zijn geabstraheerde mens- en dierfiguren. Vanaf de jaren vijftig maakt hij streng geometrische ijzersculpturen, later ontstaan veel vrijere beelden, met combinaties van afgedankte en natuurlijke materialen. Parallel aan de beelden ontstaan grote potloodtekeningen van geabstraheerde motieven uit de natuur zoals planten, bomen en bergen. In collages gebruikt Visser vaak uitgeknipte foto's van onderwerpen uit zijn omgeving, zoals van zijn hond, of van werken van illustere voorgangers zoals Brancusi en Arp. Carel Visser was verbonden aan de prestigieuze galerie Art & Project. De werken in deze presentatie zijn afkomstig uit de schenking van Adriaan van Ravesteijn (zie Jos Kruit) en uit de collectie van het Kröller-Müller.

Pjotr Müller, boek voor Mo

16-9-2017 t/m 14-1-2018

Na zo'n vijftig jaar kunstenaarschap kijkt Pjotr Müller (1947) terug op zijn loopbaan in de vorm van een door hemzelf getekende autobiografie in stripvorm, in eerste instantie bedoeld voor zijn zoon Mo, later uitgegroeid tot een compleet levensverhaal. In de presentatie is een selectie originele tekeningen te zien uit de autobiografie, die in boekvorm is verschenen. Ter gelegenheid van de tentoonstelling krijgt de sculptuur *Soleares tristes* een permanente plek in de beeldentuin, in de buurt van de beide al aanwezige werken van Müller: *Nuraghe* en *Tempeltje van het dagelijks leven*.

De mecenas en de 'verversbaas'. Helene Kröller-Müller en Bart van der Leck

14-10-2017 t/m 2-4-2018

Bart van der Leck is een van de favoriete kunstenaars van Helene Kröller-Müller. Tussen 1912 en 1918 krijgt hij een jaarlijkse toelage van haar en in 1914 treedt hij in dienst van de firma Wm H. Müller & Co. Van der Leck maakt een groot glas-in-loodraam voor het hoofdkantoor van de firma in Den Haag, affiches voor de Batavierlijn, mozaïeken voor het kantoor in Londen en kleurontwerpen voor interieurs van de woonhuizen van de Kröllers, waaronder het jachthuis Sint Hubertus. In de laatste maanden van 1915 en de eerste maanden van 1916 maakt Van der Leck een stormachtige ontwikkeling door. Hij beperkt zich tot de primaire kleuren en tot zwart en wit en maakt composities met grote kleurvlakken en gestileerde figuren. In 1917 is Van der Leck samen met Piet Mondriaan en Theo van Doesburg een van de oprichters van De Stijl. In *De mecenas en de 'verversbaas'* is de artistieke ontwikkeling van Van der Leck te zien, in het krachtenveld van de soms moeizame, maar ook spannende relatie met mecenas en ooggetuige Helene Kröller-Müller en de artistieke uitwisseling en discussie met zijn collega's van De Stijl. De tentoonstelling is geheel samengesteld uit de museumcollectie.

Zaaloverzicht De mecenas en de 'verversbaas'

Robert Smithson. Spiral jetty

25-11-2017 t/m 15-4-2018

In het voorjaar van 1970 realiseert Robert Smithson (1938-1973) *Spiral jetty* in Great Salt Lake in Utah: een spiraalvormige pier van 6.550 ton aarde, zwarte basalt, kalksteen en grint. Smithson filmt van meet af aan hoe vrachtwagens, bulldozers en tractoren de constructie van circa 480 cm breed en 480 meter lang bij Rozel Point in het water aanleggen. Hij huurt zelfs een helikopter om ook vanuit de lucht opnamen te maken. *Spiral jetty* is een van de belangrijkste uitingen van land art, een stroming die in de jaren zestig en zeventig zijn opgang maakt, waarbij kunstenaars kunstwerken op grote schaal maken in en met het landschap zelf. In de presentatie zijn naast de film tekeningen en foto's van Smithson te zien uit de museumcollectie.

Buitenlandse tentoonstellingen

De belangstelling in het buitenland voor de collectie van het Kröller-Müller Museum blijft groot. Naast individuele bruiklenen aan collega-instellingen in binnen- en buitenland zijn in 2017 tentoonstellingen georganiseerd met buitenlandse partners.

Op 10 september 2016 opent in het Albertina Museum in Wenen *Seurat, Signac, Van Gogh. Wege des Pointillismus*. De tentoonstelling, die doorloopt tot en met 8 januari 2017, trekt in 2016 250.000 bezoekers en in 2017 ruim 30.000.

In het Museo di Santa Caterina in Treviso vindt van 29 oktober 2016 tot en met 1 mei 2017 de tentoonstelling *Storie dell'impressionismo. I grandi protagonisti da Monet a Renoir da Van Gogh a Gauguin* plaats. De tentoonstelling trekt in 2016 90.000 bezoekers. In 2017 komen er nog ruim 240.000 bij.

Van 3 januari tot en met 26 maart is in het Aichi Prefectural Museum of Art in Nagoya *Van Gogh and Gauguin. Reality and Imagination* te zien. De tentoonstelling trekt 225.041 bezoekers.

De tentoonstelling *Van Gogh and the Seasons: Images of Nature and Humanity* is van 27 april tot en met 12 juli in de National Gallery of Victoria in Melbourne te zien en trekt daar 465.000 bezoekers, waarmee het de best bezochte tentoonstelling is in de geschiedenis van het museum in Melbourne.

Van 26 augustus tot en met 15 oktober is *Van Gogh & Japan* te zien in het Hokkaido Museum of Modern Art in Sapporo en trekt daar 200.000 bezoekers. In het Metropolitan Art Museum in Tokyo, waar de tentoonstelling van 24 oktober 2017 tot en met 8 januari 2018 is te zien, komen in 2017 312.000 bezoekers.

Op 7 oktober opent in de Basilica Palladiana in Vicenza *Van Gogh. Tra il grano e il cielo*. De tentoonstelling trekt in 2017 178.500 bezoekers en loopt door tot en met 8 april 2018.

Lowlands New Collectables

Educatie en participatie

Evenementen

Winterspelen

2 t/m 8-1-2017

In het eerste weekend van januari presenteren het museum, Museum Arnhem en ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten de zesde editie van De Winterspelen. Thema is *Waar breek jij je hoofd over* en de interdisciplinaire kerngroep wordt dit jaar bijgestaan door twee vaste stagiairs: één in Arnhem, één in het Kröller-Müller. Ondanks gladheid (code oranje) trekt het evenement zo'n honderdvijftig deelnemers.

Museumweek

3 t/m 9-4-2017

Het museum neemt deel aan de Nationale Museumweek. Tijdens deze week krijgen zo'n tweehonderd families een gratis exemplaar van het *Museumdobbelspel*. In totaal ontvangt het museum 9.376 bezoekers tijdens de Museumweek.

New Collectables (Lowlands)

18 t/m 20-2017

Op Lowlands ontmoeten festivalgangers de eerste *New Collectable*: een interactieve robotversie van *Venere degli stracci*, een sculptuur uit de museumcollectie van Michelangelo Pistoletto. Het project komt voort uit een onderzoek van de Mix Match Musea (Van Abbe Museum, Amsterdam Museum, Museum Boerhaave en Kröller-Müller Museum), in samenwerking met theatermakers, festivalorganisaties en Stichting Doen. Doel is de Collectie Nederland (beter) te verbinden met de festivalprogrammering en de belevingswereld van het festivalpubliek. De eerste test is, met meer dan drieduizend interacties, een succes en krijgt waarschijnlijk een vervolg.

Rabo Museum Kidsweek

14 t/m 29-10-2017

In de herfstvakantie organiseert de Museumvereniging de tweede Rabo Museum Kidsweek. Het museum zet het *Museumdobbelspel* en zijn digitale *Schilderspel* in deze landelijke etalage en ontvangt zo'n driehonderd families.

Scholen

Alle educatieve activiteiten die het Kröller-Müller Museum ontwikkelt voor het onderwijs maken onderdeel uit van meerjarig, structureel aanbod, dat continu wordt geëvalueerd en waar nodig aangepast of uitgebreid, om vervolgens opnieuw in de praktijk te worden getoetst. Nieuwe materialen en projecten komen in de meeste gevallen direct voort uit een vraag vanuit het onderwijs en worden in samenspraak ontwikkeld. Een goed voorbeeld is de Digitale Scheurkalender, een project dat werd bekroond met de Museumeducatieprijs, als 'beste samenwerkingsproject' met het onderwijs. Bij alle kalenders die worden ontwikkeld spelen scholen en

bemiddelaars een cruciale rol. De vraag is leidend en inspireert het aanbod, dat aansluit bij de behoefte, maar de leerkrachten ook verleidt en uitdaagt om meer te ontdekken over kunst en de actuele mogelijkheden van kunsteducatie.

Lespakketten online

Op de website lanceert het museum een tool waarmee leerkrachten online hun eigen lesprogramma kunnen samenstellen, met boekjes voor begeleiders en werkboekjes voor de kinderen. Alle materialen van de educatieve basispakketten (*Filosoferen met beelden / schilderijen en Zwaan zoekt een vriendje*) zijn hier te bekijken, downloaden, mailen én naar eigen inzicht te combineren, in voorbereiding op het museumbezoek. De scholen met een Schoolkaart ontvangen een gratis inlogcode. De tool wordt (vanaf april) gebruikt door tweehonderd unieke gebruikers, het instructiefilmpje wordt zeshonderd keer bekeken.

Digitale Scheurkalender, landelijke kalender en platform

In 2015 heeft het museum de Museumeducatieprijs gewonnen voor de *Digitale Scheurkalender*. De geldprijs van € 50.000 is ingezet om het project te verbeteren, uit te breiden én te delen. Het resultaat is een website, een ontwikkelplatform en de landelijke kalender *Schatten in de klas*, die in mei 2017 door de samenwerkende partners (Van Abbe Museum, Mauritshuis, Nederlands Openluchtmuseum, Instituut voor Beeld en Geluid, Nationaal Archief, NOT / Schooltelevisie en het Kröller-Müller Museum) wordt gelanceerd. De kalender brengt kunst en erfgoed op een vrolijke en laagdrempelige manier in de klas: als een 'cultuursnack', die altijd tussendoor kan. *Schatten in de klas* wordt in totaal tweeduizend keer bekeken, met een gemiddelde duur van negen minuten. Via Google Analytics is te zien dat de kalender in heel Nederland wordt bekeken. Op het platform presenteert het museum online versies van bestaande kalenders (Ede, Apeldoorn) en wordt onderzocht hoe de techniek kan worden ingezet voor andere doelgroepen, bijvoorbeeld kleuters en ouderen. Collega-musea, scholen en kunstbemiddelaars (van Antwerpen tot Aarhus) ontwikkelen op het platform hun eigen kalenders en delen ideeën en expertise. In 2017 zijn vijf kalenders online, zes in concept en zijn er zeventien nationale en internationale ontwikkelpartners.

Onze beeldentuin, Ede

Met steun van de gemeente Ede en in samenwerking met Cultura Ede laten lokale kunstenaars zich inspireren door kunstwerken uit de beeldentuin en verzorgen dertig lessen voor 251 leerlingen van de Wilhelminaschool in Bennekom. De leerlingen maken onder meer gereedschappen, geïnspireerd op *Trowel* van Claes Oldenburg. De resultaten worden getoond op verschillende locaties in het dorp, die bezocht worden door meer dan duizend (groot)ouders en andere belangstellenden. Alle klassen bezoeken het museum om 'hun werken' in het echt te zien, een kunstlied te maken en te filosoferen bij andere topstukken.

Blind Dates (voor het onderwijs)

Arp: *The Poetry of Forms* en *De Mecenas en de Verversbaas*. *Helene Kröller-Müller en Bart van der Leek*

Na een geslaagd experiment in 2016 krijgt het *Blind Date*-project in 2017 definitief vorm. Voor de grote tentoonstellingen worden vijf nieuwe *Blind Dates* gemaakt: onder andere over Arps

Berger de nuages en *Van der Lecks Compositie 1917 no. 4*. De *Blind Dates* worden toegestuurd via de post en nodigen uit tot een (voor)onderzoek naar een nog onbekend kunstwerk. In het museum volgt de 'echte' ontmoeting en is er een presentje, dat wordt uitgereikt door de beveiligers. Doelgroep zijn families, maar het project is nu ook beschikbaar voor het primair onderwijs. In een speciale map ontvangen zij verschillende *Blind Dates*, die in de klas (of thuis) worden uitgevoerd en gemakkelijk kunnen worden gecombineerd met de bestaande lespakketten. Meer dan honderdzeventig families ontvangen een of meerdere *Blind Dates*, de onderwijsmap wordt vier keer toegestuurd, met in totaal honderd individuele *Blind Dates*.

Lesmaterialen onderwijs bij Arp: *The Poetry of Forms*

Voor de tentoonstelling over Arp ontwikkelt het museum drie nieuwe leskaarten. De filosoferkaart *Dat slaat nergens op* (groep 5 t/m 8) is een uitbreiding op de filosoferpakketten en kan worden toegevoegd aan het lesprogramma. Met de leskaarten *Ah, daar komt ARP!* ontdekken leerlingen van het middelbaar onderwijs (VMBO / HAVO / VWO) zelfstandig de tentoonstelling. Alle kaarten kunnen online worden geselecteerd, gecombineerd en geprint. De filosoferkaart en de beide leskaarten worden door zo'n duizend leerlingen gebruikt.

Lezingen / workshops / teamuitjes

Ook dit jaar wordt regelmatig een beroep gedaan op het museum voor educatieve expertise, begeleiding en informatie. Het educatieve team verzorgt lezingen en workshops en is regelmatig vertegenwoordigd in stuurgroepen en denktanks.

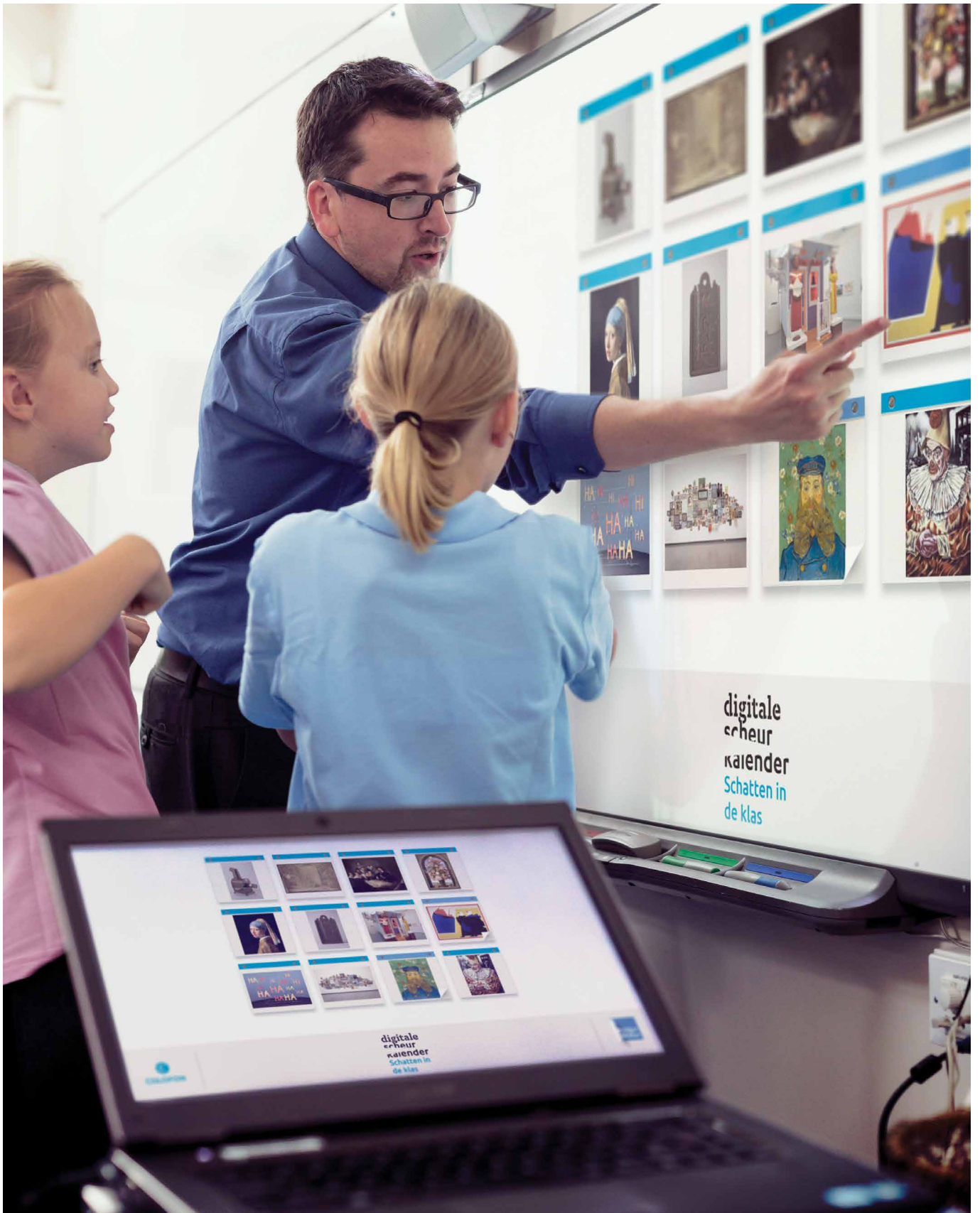
Filosofeerteam

Het Filosofeerteam (in 2017 zes teamleden) wordt ingeschakeld voor speciale aanvragen. Binnen het *Pr8-menu* van de gemeente Arnhem informeren ze leerkrachten en ouders over het museumbezoek, tijdens teamuitjes worden leerkrachten uitgedaagd zelf te filosoferen en bij *Kunst Maakt de Mens* (project in samenwerking met het Van Gogh Museum) tekenen ze met kwetsbare ouderen (zeventigplus).

In 2017 begeleidt het Filosofeerteam zes scholen tijdens hun bezoek. Het verzorgt tien informatiebijeenkomsten en twaalf sessies van *Kunst Maakt de Mens*.

Samenwerkingen gemeentes / cultuurpunten

In samenwerking met gemeenten (en bemiddelaars) wordt bijgedragen aan (lokale) kunsteducatie. In het derde jaar van het *Pr8-menu* van de gemeente Arnhem bezoeken 1.370 Arnhemse kinderen het museum. Het programma levert achtentwintig nieuwe schoolkaarthouders op. De gemeente Ede verlengt nogmaals het project met gratis busvervoer. 3.500 kinderen en begeleiders bezoeken het museum. Daarnaast werkt het museum actief samen met cultuurpunten in Apeldoorn, Nunspeet en Lochem. Een nieuw aanmeldsysteem op de website werpt zijn vruchten af: er is meer en beter contact, en het museum denkt actief mee over een goed inhoudelijk programma.

Digitale scheurkalender in de klas

Middelbaar onderwijs

De 'vaste' leskaarten worden vijf keer vernieuwd, zodat ze aansluiten bij de actuele opstelling. De samenwerking met het Pallas Athene College in Ede krijgt een vervolg met twee ontvangsten, waarbij leerlingen een kijkje krijgen achter de educatieve schermen. Ze worden ingeschakeld mee te denken over het aanbod, poseren voor nieuwe foto's en maken filmpjes voor een *Digitale Scheurkalender*.

Rondleidingen

Het freelance rondleidersteam verzorgt honderddertien rondleidingen voor scholen.

Hoger onderwijs: stages en onderzoek

Het educatieve team werkt mee aan ongeveer tien afstudeer- en onderzoekstrajecten, waaronder een onderzoek naar interdisciplinair programmeren en een studie naar 'storymaking', door individuele bezoekers. Drie stagiairs versterken het educatieve team bij het begeleiden van *De Winterspelen*, onderzoek naar een *Digitale Scheurkalender* voor het VMBO en bij het verzamelen en analyseren van online statistieken, voor de verantwoording van de Arptentoonstelling.

Andere doelgroepen / families

Kunst Maakt de Mens

Als onderdeel van het landelijke project *Kunst Maakt de Mens / Ouderen ontmoeten Van Gogh* verzorgt het museum tien workshops op locatie en twee rondleidingen in het museum. In totaal nemen zo'n honderdtwintig ouderen deel aan deze activiteiten. Met een bijdrage van Parels voor de Kunst (Zutphen) en samen met Stichting Vier het Leven worden twee nieuwe workshops ontwikkeld. Nu kan het museum een totaalpakket aanbieden met drie workshops (Stilleven, Landschappen, Brieven) en een rondleiding.

Arp: The Poetry of Forms, poëzie-estafette

Speciaal voor de tentoonstelling organiseert het museum samen met schrijver / dichter Abdelkader Benali een zogenaamde poëzie-estafette. Benali's oproep om ook zelf te dichten bij kunst levert zesendertig inzendingen op. De tien winnaars krijgen een masterclass, waarbij de gedichten worden voorgedragen en besproken. De webpagina van de poëzie-estafette wordt gedurende de tentoonstelling 809 keer bezocht.

Kunst als avontuur

Samen met Familie van Fonk en Stichting Meedoen Mogelijk Maken stapt het museum in een ontwikkeltraject, gericht op de creatieve ontwikkeling van kunstenaars met een verstandelijke beperking. Dankzij de bijdrage van verschillende fondsen is er ruimte voor experiment en een gefaseerde opbouw. Eind november ontvangt het museum zestien kunstenaars en hun begeleiders om samen de mogelijkheden te verkennen. De resultaten en ervaringen worden opgetekend en vastgelegd op video en foto's en vormen een stevig fundament voor het vervolg, dat in 2018 vorm zal krijgen.

Museumdobbelspel – nieuwe edities en verspreiding

Het *Museumdobbelspel* krijgt een herdruk en wordt achtduizend keer (gratis) uitgedeeld aan families. Het museum deelt het spel met Museum Dordrecht en Concordia Enschede. Zij krijgen, onder licentie, een gepersonaliseerde versie en zullen een rol spelen in de verdere ontwikkeling. Het spel wordt nu in heel Nederland gespeeld: onder andere in de vier Musea voor Wereldculturen, het Bonnefantenmuseum, het Van Abbe Museum en Kunsthal KAdE.

Schilderspellen op tour

Ook het concept van de *Schilderspellen* wordt gedeeld met culturele partners. De gemeente Ede bestelt twee kopieën van het spel voor Cultura en de zestig lokale basisscholen, die het spel kunnen 'lenen' voor een kunstproject. Ook Bibliotheek Veenendaal krijgt een Schilderspel in het druk bezochte entreegebied.

Speurspel Zwaan zoekt een vriendje

De serie speurspellen wordt uitgebreid met een speciale editie voor de allerjongste bezoekers. *Zwaan zoekt een vriendje* sluit aan bij de gelijknamige, bestaande prentenboeken en introduceert op een vrolijke, speelse manier vier hoofdrolspelers. Dankzij dit speurspel kunnen nu ook individuele bezoekers meegenieten van Zwaan en de verhalen uit het populaire lespakket. Het speurspel wordt tweehonderd keer meegenomen.

Rondleidingen

Het freelance rondleidersteam verzorgt 749 rondleidingen voor het algemene publiek.

Collectie

Op 31 december 2017 omvat de collectie 21.914 objecten (inclusief bibliotheek Helene Kröller-Müller), waarvan 412 in langdurig bruikleen. De collectie is als volgt samengesteld: 1.195 schilderijen, 2.018 sculpturen, 12.584 werken op papier, 94 mediakunst, 165 fotografie, 50 tuin- en landschapsarchitectuur, 2.172 architectuur (werken op papier en maquettes), 1.459 kunstnijverheid, 1.008 documentair materiaal, 1.169 bibliotheek Helene Kröller-Müller. Alle werken zijn geregistreerd en gefotografeerd en opgenomen in de database TMS (The Museum System). Circa 5% van de collectie wordt getoond: 45% schilderijen, circa 18 % sculpturen, circa 1,5% werken op papier en circa 3 % mediakunst. Op de website zijn 3.927 objecten ontsloten en te vinden met de collectiezoeker. Het museum leent 420 objecten uit, waarvan 212 aan het buitenland en 208 binnen Nederland.

Aankopen en schenkingen

In 2017 koopt het museum twee werken van Marinus Boezem, *La lumière Cistercienne* uit 1985, en *A volo d'uccello* uit 2010. Van Jos Kruit wordt *Zonder titel* (Geert en Adriaan) uit 2015-2016 aangekocht. Het museum krijgt twee schenkingen van Piet Hein Eek: *Prototype Kröller-Müller Stoel* en *Kröller-Müller Stoel*, beide uit 2002. Van Alfred Eikelenboom krijgt het museum via zijn erven *Idee voor een multifunctioneel gebouw (element uit het project 'Utopian models')*, circa 1984. Jos Kruit schenkt *Zonder titel* uit 2003. Andrew Lord schenkt *Thirty Pieces. Sorrow. (for T)* uit 1996, ter ere van Adriaan van Ravesteijn en Geert van Beijeren. Van Jan van Munster krijgt het museum *Battery For Five Fingers* uit 1995.

Isaac Israëls, *Mata Hari*, 1916, tijdens restauratie (2017)

Behoud en beheer

Schilderijen

Les Filets, Honfleur van Félix Vallotton en *Mata Hari* van Isaac Israëls worden uitgebreid gerestaureerd, inclusief de lijsten. Het werk van Vallotton is een aanwinst uit 2016 en *Mata Hari* wordt behandeld voor de tentoonstelling *Mata Hari. De mythe en het meisje* in het Fries Museum in Leeuwarden.

Eveneens in verband met bruiklenen worden vier werken van Van Gogh gerestaureerd en een werk van Isaac Israëls. Hiervan wordt een schilderij uitgebreid technisch onderzocht, twee schilderijen hebben kleine conserverende behandelingen ondergaan.

Voor de tentoonstelling *De mecenas en de 'verversbaas'. Helene Kröller-Müller en Bart van der Leck* worden bij verschillende werken van Bart van der Leck conserverende behandelingen uitgevoerd, de werken *Gaande kat* en *Rust bij de ploeg* worden uitgebreider behandeld. Er wordt een start gemaakt aan behandelingen van *Stilleven met pollepels* van August Allebé, zowel aan het schilderij als de lijst. Deze behandelingen zijn nog niet voltooid.

Voor de tentoonstelling Odilon Redon. *La littérature et la musique*, die in 2018 start, wordt onderzoek verricht aan vier panelen / parketten. Redons *Oannes* wordt esthetisch behandeld met een vernisafname.

In totaal worden acht werken gerestaureerd, waarvan twee inclusief lijst. Aan vijf werken worden conserverende behandelingen uitgevoerd.

Werken op papier

Aardappelschillende vrouw bij de haard van Vincent van Gogh wordt gerestaureerd. Voor de tentoonstelling *Odilon Redon. La littérature et la musique* in 2018 en het bruikleen dat hierop volgt (de tentoonstelling reist door naar de Ny Carlsberg Glyptotek in Kopenhagen), worden vijftig werken op papier van Redon behandeld. Oude marges worden losgehaald en vervangen door marges van Japans papier. Ook voor de tentoonstelling *De mecenas en de 'verversbaas'. Helene Kröller-Müller en Bart van der Leck* ondergaan enkele werken een conserverende behandeling.

In totaal worden eenenveertig werken op papier geconserveerd. Een werk wordt gerestaureerd.

Moderne kunst en sculptuur

Voor de tentoonstelling *De Mecenas en de 'ververbaas'. Helene Kröller-Müller en Bart van der Leck* wordt het glas-in-lood-raam *De mijnbouw* van Bart van der Leck geconserveerd. Twee mediakunstwerken, de films *Running Fence* van Christo en *Spiral jetty* van Robert Smithson worden digitaal geconserveerd. Ongeveer honderdzeventig werken worden in het kader van uitgaande bruiklenen bekeken en behandeld, zoals *Tête d'enfant endormi* van Constantin Brancusi. Voor een langdurig bruikleen aan het Nederlands Tegelmuseum worden honderdzestig tegeltafels en tegels gereinigd. Twintig objecten hiervan worden uitgebreid gerestaureerd. Hierdoor is een grote groep werken van een wat onbekender deel van de collectie nu goed ontsloten en in het project van de conditiesurvey volledig in TMS gedocumenteerd.

Zes kunstwerken worden geheel of gedeeltelijk gerestaureerd. Grotere restauraties zijn bijvoorbeeld de stalen sculptuur *La soeur de l'autre* (1962) van César en *Ganzenei* (1976) van Carel Visser.

De bronzen buitensculptuur *Berger de nuages* van Jean Arp wordt onderzocht naar het originele uiterlijk en patina en uitgebreid gerestaureerd.

In totaal worden honderdtachtig sculpturen en moderne kunstwerken geconserveerd. Zes kunstwerken worden volledig of gedeeltelijk gerestaureerd. In de beeldentuin vindt regulier onderhoud / schoonmaak van circa veertig beelden plaats.

Jardin d'email

In 2016 is het museum een duurzame restauratie gestart van *Jardin d'email* van Jean Dubuffet uit 1974. De 600 m² grote tuin heeft vrijwel vanaf het begin met verschillende problemen te maken gehad: scheuren in het beton, schade aan de verf, verstopte afvoeren en wateroverlast. In de loop der jaren zijn gedeeltelijke aanpassingen en restauraties uitgevoerd, maar de problemen zijn nooit structureel aangepakt. Het lopende restauratieproject moet *Jardin d'email* behouden voor komende generaties en waar nodig het kunstwerk terugbrengen in de oorspronkelijke staat. De meest urgente onderdelen van de restauratie, zoals het stabiliseren van de betonconstructie en het aanbrengen van een nieuw waterafvoersysteem, worden in 2017 uitgevoerd. De restauratie, die in 2019 moet zijn afgerond, gebeurt in nauwe samenwerking met de Fondation Dubuffet in Parijs en met Richard Dhoet, assistent van Dubuffet en destijds nauw betrokken bij de totstandkoming van *Jardin d'email*. Het onderzoek dat vooraf is gegaan aan de restauratie kon plaatsvinden dankzij een bijdrage van de Turing Foundation.

Onderzoek

Van de schenking van Art & Project zijn vijftig kunstwerken en installaties in de conditiesurvey in TMS gedocumenteerd.

Enkele complexe nieuwe werken zoals *Sorrow* van Andrew Lord en *La Saison des Fêtes* van Pierre Huyghe zijn met het oog op onderhoud, conservering en restauratie uitvoerig onderzocht en gedocumenteerd. In samenwerking met de Universiteit van Amsterdam (Textielrestauratie) is *Peinture sur toile* van Daniel Buren uitvoerig onderzocht naar restauratiemogelijkheden.

De restauratieafdeling moderne kunst en sculptuur werkt intensief mee aan twee grote onderzoeksprojecten: het *Plastics Project* van de Stichting Behoud Moderne Kunst, samen met alle grote Nederlandse musea, en het *KIEM-project*, gehonoreerd vanuit het NWO-onderzoeksprogramma Creatieve Industrie: *DIAL for Complex Artworks* (Digital Index of an Artwork's Life).

Leerling bij *Hoofdstukken* van Jan Fabre

Van Gogh-survey

De collectie werken op papier van Vincent van Gogh bestaat uit 161 werken, hiervan zijn er achttien waarop zich ook aan de achterzijde een tekening bevindt. In feite gaat het dus om 179 werken. In 2017 wordt een start gemaakt met een survey, waarbij de materialen, zowel de papiersoort als de gebruikte druk- en tekenmaterialen, opnieuw bekeken en met de kennis van nu beschreven worden. De conditie wordt beschreven en door middel van een code weergegeven. Ook wordt vastgesteld aan hoeveel licht en straling het werk per jaar blootgesteld mag worden en hoe de condities tijdens transport, opslag en tentoonstelling behoren te zijn. Van alle werken worden uitgebreide opnames gemaakt (opvallend licht, UV, infrarood, strijk- en doorlichtfoto's). In 2017 is ongeveer twee derde van de collectie beschreven. In 2018 wordt het project afgerond.

Veiligheid

Naast de gebruikelijke cursussen EHBO, BHV, Brandweer en Controleur Luchtvracht is een start gemaakt met de cursus Predictive Profiling. Hier gaat het om een methodiek om afwijkend gedrag (crimineel gedrag en terroristische dreigingen) in een vroegtijdig stadium te herkennen en te detecteren. Ruim dertig medewerkers hebben aan deze cursus deelgenomen. Ook zijn er herhalingscursussen gegeven rond het Veiligheidszorgplan. Met name de ontruimingsprocedures hebben daarbij extra aandacht gekregen.

De bedrijfsbrandweer, bestaande uit twaalf medewerkers van het museum, heeft maandelijks op locatie geoefend en heeft twee keer extern een zogenaamde hittetraining gevolgd. Daarnaast is er intensief contact geweest met de brandweerkorpsen uit Ede, Otterlo en Hoenderloo. Samen met de officieren brandpreventie van het korps Ede zijn nadere studies uitgevoerd over het bosbrandrisico.

De samenwerking met de politie Regio Gelderland Midden is geïntensiveerd. In het afgelopen jaar heeft het museum een tip gekregen van de politie met betrekking tot een verhoogd risico op diefstal. Hierop zijn gedurende een niet nader te noemen periode extra beveiligingsmaatregelen genomen.

De periodieke herijking van de risico-inventarisatie heeft duidelijk gemaakt dat een aantal elektronische beveiligingsinstallaties moeten worden uitgebreid. Dit is inmiddels gebeurd.

ICT

Halverwege 2016 is, na een uitvoerig onderzoekstraject, gestart met de invoering van een nieuw documentmanagement- en relatiebeheersysteem, DigiOffice. Dit pakket is ontwikkeld om digitaal, efficiënt en effectief met collega's en derden samen te werken. In de laatste maanden van het jaar en in 2017 wordt gewerkt aan de installatie en de conversie en heeft een groep eerste gebruikers de nieuwe digitale omgeving ingericht, gevuld en getest. In 2018 zal de laatste groep gebruikers worden toegevoegd. In het najaar van 2017 is een nieuw back-upstelsel aangeschaft om het risico op verlies van data zoveel mogelijk te beperken bij een eventuele systeemstoring.

Gebouwen

De bouw van het nieuwe depot van 1.000 m² is eind 2016 afgerond. In de loop van 2017 zijn alle kunstwerken weer vanuit de tijdelijke in pandige opslagruimtes naar het depot overgebracht.

Begin 2017 wordt de nieuwe garderobe in gebruik genomen. De oude, uit 1977 daterende publieks-garderobe voldeed niet meer aan de huidige eisen en is volledig vernieuwd, onder meer met 225 lockers. Het aantal handelingen voor de medewerkers wordt hierdoor zoveel mogelijk beperkt. Dit voorkomt lange wachttijden voor het publiek en bevordert de doorstroming.

De aula in de Van de Veldevleugel wordt opnieuw ingericht als representatieve ontvangstruimte voor groepen van rond de vijftig personen. Hiervoor zijn enkele bouwkundige aanpassingen nodig, zoals een verbetering van de akoestiek en een nieuwe scheidingswand tussen de aula en de museale ruimte. Het ontwerp voor de inrichting is van Merk X (Evelyne Merckx). Vanaf begin 2018 wordt de aula in gebruik genomen.

In 2016 en 2017 worden proeven gedaan met een nieuwe toepassing van kunstlicht in de Van de Veldevleugel. Dit project wordt naar verwachting in 2018 afgerond.

Eind 2017 wordt opdracht gegeven om het parkachtige terrein rondom de president Steynbank volledig opnieuw in te rasteren om overlast van herten en reeën te voorkomen. In 2018 wordt de plaatsing van het raster uitgevoerd. Het raster dient onder meer ter bescherming van de 20.000 in 2016 geplante buxusstruiken, ter vervanging van de oude, door schimmel aange-taste planten.

Toegankelijkheid

In aanloop naar 1 januari 2017, de ingangsdatum van de algemene verplichting voor openbare gebouwen om volledig toegankelijk te zijn voor mensen met een lichamelijke beperking, heeft het museum deelgenomen aan een onderzoek van Stichting De Zonnebloem, uitgevoerd door Stichting ongehinderd. Een flink aantal verbeteringsuggesties wordt in 2017 doorgevoerd, zoals het uitbreiden en verbeteren van de parkeerplaatsen voor invaliden. Medewerkers van het museum krijgen een training over het gastvrij verwelkomen van mensen met een lichamelijke beperking. Op 20 november 2017 ondertekent het Kröller-Müller Museum het convenant voor verbeterde toegankelijkheid. Hiermee onderschrijft het museum samen met vele andere partijen in de vrijetijdssector het belang van de doelstelling van het Zonnebloemproject.

Nieuwbouw

In het *Activiteitenplan Culturele Basisinfrastructuur 2017-2020* heeft het museum uitgesproken zich in deze beleidsperiode te willen inzetten voor een uitbreiding van het gebouw. Hiermee wil het museum aan de verwachtingen van het moderne, (inter)nationale publiek blijven voldoen, een optimale presentatie bieden van collectie en tentoonstellingen en de inkomsten uit de profit centers verhogen.

Bezoeker bij De schreeuw van Isamu Noguchi

Met het groeiende aantal bezoekers bereikt het museum op bepaalde momenten de grenzen van zijn capaciteit, vooral in de zomervakantie en tijdens de 'piekdagen' van het schoolbezoek. De publieksvoorzieningen: ontvangstruimte, garderobe, winkel en restaurant, in de jaren zeventig ontworpen voor een jaarlijks bezoekersaantal van 250.000, zijn allang ontoereikend, een ontvangstruimte voor scholieren ontbreekt zelfs geheel. Ook de beschikbare tentoonstellingsruimte van 3.300 m² is onvoldoende. Door het ontbreken van een tentoonstellingsvleugel moet de vaste collectie telkens gedeeltelijk wijken voor tijdelijke tentoonstellingen, waardoor tijdens inrichtingsperioden bovendien een te groot deel van het museum niet toegankelijk is. Door de ambities op het gebied van de tentoonstellingsprogrammering wordt dit probleem alleen maar nijpend.

De voorbereidingen voor de uitbreiding bevinden zich eind 2017 in de definitiefase, in 2018 te resulteren in het Programma van Eisen. Hiervoor hebben vijftien werkgroepen, gevormd door medewerkers van het museum, de eisen en informatie aangeleverd op even zovele onderdelen: collectie, tentoonstellingen, depot, techniek en installaties, beveiliging en veiligheid, automatisering, educatie, restauratie, duurzaamheid, facilitair, horeca, kantoor, winkel, publieksvoorzieningen en toegankelijkheid. Aan het hoofd van de projectorganisatie staat de stuurgroep, bestaande uit de directeur, de zakelijk directeur en het hoofd bedrijfsbureau. De stuurgroep stelt het beleid vast en neemt besluiten.

In het kader van de haalbaarheid worden drie onderzoeken verricht: een Archeologisch Vooronderzoek, een Toetsing in het kader van de Wet natuurbescherming en een Bouwhistorisch Onderzoek met waardestelling naar de Van de Veldevleugel (aangewezen als rijksmonument). In 2018 zullen verdere stappen worden gezet ten aanzien van het ontwerp, het vergunningentraject en de financiering. Het gehele proces wordt begeleid en aangestuurd door Toornend Partners, Projectmanagement voor bouwen en gebouwen.

FINANCIEEL

Rijksoverheid

Per 1 januari 2017 is de Erfgoedwet in werking getreden. In de wet zijn met name de beheersactiviteiten vastgelegd ten aanzien van collecties en gebouwen. De publieksactiviteiten blijven onder de culturele Basisinfrastructuur (BIS) vallen. Voor 2017 zijn op basis van de meerjarenbegroting 2017-2020 door het Ministerie van OCW de volgende bedragen toegezegd:

- BIS € 1.719.613.
- Erfgoedwet Collectiebeheer € 2.031.835.
- Erfgoedwet huisvesting € 4.147.207.

Bovengenoemde bedragen zijn inclusief toerekening van prijs- en loonbijstellingen over de jaren 2015 en 2016.

In 2017 kent het Ministerie van OCW de volgende bijstelling toe:

- structurele prijsbijstelling BIS € 5.056.
- structurele loonbijstelling BIS € 8.064.
- structurele prijsbijstelling Erfgoedwet Collectiebeheer € 5.974.
- structurele loonbijstelling Erfgoedwet Collectiebeheer € 33.160.
- structurele prijsbijstelling Erfgoedwet huisvesting € 70.503.

De totale subsidietoezegging over 2017 bedraagt € 8.041.412.

Voor 2018 is door het Ministerie van OCW hetzelfde bedrag toegekend, naar verwachting in de loop van 2018 verhoogd met prijs- en loonbijstellingen op de verschillende onderdelen.

In 2017 heeft de Tweede Kamer de motie Van Veen aangenomen (Kamerstukken II, 2016-2017, 34 550 VIII, nr. 63). Deze motie leidt tot terugvordering van het saldo van middelen die de musea gedurende de periode 2013-2016 aan het Bestemmingsfonds OCW hebben gedoteerd. Het bedrag ter hoogte van € 173.837 zal in mindering worden gebracht op de bevoorschotting van de subsidie 2018. Deze post is derhalve ultimo 2017 onder de kortlopende schulden opgenomen.

Bankgiro Loterij

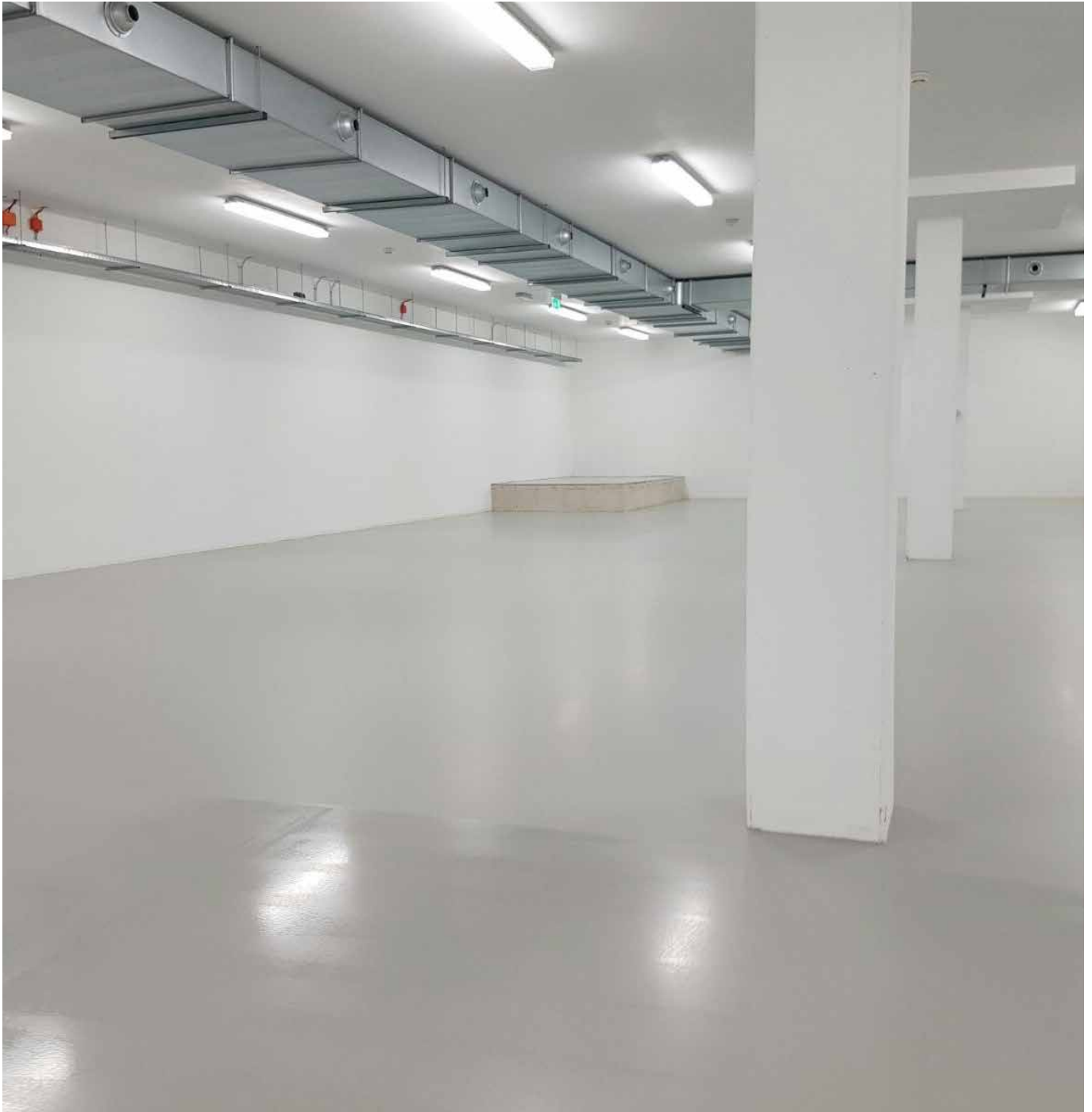
De BankGiro Loterij is sinds 1999 hoofdbegunstiger van het museum. Het museum werkt sinds 2015 met het zogenoemde 'geormerkt werven'. Elk weekend en in de vakanties is hiervoor een team van de BankGiro Loterij in het museum aanwezig. De bijdrage uit het geormerkt werven over 2017 bedraagt € 75.243 en wordt besteed aan de restauratie van *Jardin d'email* van Jean Dubuffet.

Stichting Helene Kröller-Müller Fonds

Stichting Helene Kröller-Müller Fonds organiseert in 2017 zeven succesvolle fondsenwervende bijeenkomsten. Het Fonds heet zeven nieuwe boekers welkom en ontvangt voor € 170.950 aan eenmalige giften. Tot en met 2021 bedragen de toezeggingen via periodieke schenkingen € 77.500. Eind 2017 heeft Stichting Helene Kröller-Müller Fonds € 551.082 in kas. Het Fonds ondersteunt vier projecten voor in totaal € 30.000: de renovatie van de aula in de Van de Veldeleugel voor een bedrag van € 5.000 via Dirkzwager, de restauratie van *Guurtje* van Monet voor € 10.000 (via een anonieme schenker), de restauratie van *Mata Hari* van Isaac Israëls voor € 5.000 en de voorstelling *Uit verdriet geboren* van Julika Marijn voor een bedrag van € 10.000.

Overig

De opbrengst van de Jeekel Stichting over 2017 bedraagt € 15.294.

Depot

RESULTAAT

Het exploitatieresultaat over 2017 van de Stichting Kröller-Müller Museum bedraagt € 242.546. Dit wordt pro rata verdeeld over de Algemene reserve (€ 198.818) en het Bestemmingsfonds OCW (€ 43.728). Het positieve resultaat wordt met name veroorzaakt door de hogere opbrengsten uit het buitenlandse bruikleenverkeer.

INVESTEREN

In december 2016 is de offerte getekend voor de renovatie van de aula in de Van de Veldeleugel voor een bedrag van € 442.000. Het Rijksvastgoedbedrijf is opdrachtgever en verantwoordelijk voor de uitvoering. In de loop van 2017 is deze offerte verhoogd met een bedrag € 20.000 in verband met de vervanging van ramen. De kosten van de bouwkundig architect bedragen € 72.311. De kosten voor het ontwerp van de inrichting bedragen € 37.012. De kosten van de inrichting en stoffering bedragen € 171.621.

DUURZAAM ONDERNEMEN

In 2017 is het project gestart om het BREEAM 'Excellent' certificaat te behalen. Dit jaar staat vooral in het teken van het ontwikkelen van beleid en doelstellingen, het in kaart brengen van alle duurzame voorzieningen en het meten van het energieverbruik van het museum. Op basis van het meten van het energieverbruik wordt een aantal projecten gedefinieerd om het energieverbruik verder te verminderen. Het museum streeft naar een vermindering van het energieverbruik van minimaal 2% per jaar. Ook worden er doelstellingen gedefinieerd op het gebied van afval, transport, ecologie, water en vervuiling. Alle doelstellingen zijn erop gericht om de CO2 footprint van het museum te verkleinen. In de eerste helft van 2018 zal een duurzaamheidsrapportage worden gemaakt waarin de eerste resultaten zichtbaar worden. Dankzij inzichten uit het milieumanagementsysteem kunnen de resultaten ook worden afgezet tegen vergelijkingscijfers uit de branche. De BREEAM certificering staat gepland voor het eerste half jaar van 2018.

GEDRAGSCODE

Ondernemingsraad

In 2017 vergadert de ondernemingsraad vijf maal met de directie en woont eenmaal een vergadering bij van de Raad van Toezicht om het personeelsbeleid te bespreken. Met de directie worden jaarlijks de museumfinanciën besproken. In samenwerking met de directie, de ARBO-medewerker en een externe adviseur wordt een nieuwe, integrale Risico Inventarisatie en Evaluatie (RIE) opgesteld. De ondernemingsraad werkt mee aan het opstellen van een nieuwe procedure voor de werving en selectie voor formatieve functies en de invoering van een klokkenluidersregeling. De ondernemingsraad adviseert de directie over de nieuwe structuur van de afdeling Collectie en Presentatie en de uitvoering daarvan. Leden van de raad maken deel uit van sollicitatiecommissies en werkgroepen, volgen cursussen en hebben ontmoetingen met andere ondernemingsraden in het veld. De ondernemingsraad vergadert maandelijks. Permanente educatie, de omvang van de formatie en de werkdruk zijn vaste aandachtspunten bij de uitoefening van de medezeggenschap.

Raad van Toezicht

Voorzitter van de Raad van Toezicht is Hans Kamps, zittende leden zijn Wiebe Draijer, Pim van der Feltz, Paul Mackay, Sjoerd Nanninga en Inge van der Vlies. Paul Mackay treedt in de zomer af, volgens het rooster van aan- en aftreden. Naar een opvolger wordt nog gezocht. De leden ontvangen voor hun werk geen bezoldiging, alleen een vergoeding van reis- en onkosten (vacatiegelden).

Functies en relevante nevenfuncties Raad van Toezicht:

Wiebe Draijer

Voorzitter Groepsdirectie Rabobank

Nevenfunctie:

Lid Raad van Toezicht Staatsbosbeheer

Pim van der Feltz

Directeur Google Nederland

Nevenfuncties:

- Commissaris bij NV de Nederlandse Spoorwegen
- Bestuurslid Ubbo Emmius Fonds, Groningen
- Lid Wetenschappelijke Adviesraad Instituut voor Informatierecht, Amsterdam
- Lid Raad van Toezicht Stichting Platform Beta Techniek, Den Haag
- Lid Raad van Advies NWO (De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek)

Hans Kamps (voorzitter)

Nevenfuncties:

- Toezichthouder KPC
- Toezichthouder Verweij-Jonker Instituut
- Voorzitter RvC Happy Nurse
- Bestuurslid Veroz
- Voorzitter Foundation Van Spaendonck
- Lid Raad van Advies NBA
- Lid Raad van Toezicht Spirit en bestuurslid vermogensstichting Burgerweeshuis
- Lid Centrale Raad van de Kamer van Koophandel
- Bestuursvoorzitter Helloflex Group

Paul Mackay

Vorstand am Goetheanum, Zwitserland

Nevenfunctie:

Präsident Verwaltungsrat Weleda AG, Zwitserland.

Sjoerd Nanninga

Managing Director iBanx-HSE

Nevenfuncties:

- Bestuurslid van de vriendenvereniging van het Rembrandthuis
- Ambassadeur van de Stichting Vrienden van Sinterklaas

Inge van der Vlies

Hoogleraar Staats- en Bestuursrecht en Kunst en Recht aan de Universiteit van Amsterdam, em.

Nevenfuncties:

- Vicevoorzitter Commissie restitutie cultuuroederen WO II
- Medewerker kunst en recht NJB
- Voorzitter bezwaarschriftencommissie Stimuleringsfonds creatieve industrie
- Voorzitter Raad van Toezicht A Tale of a Tub.
- Lid Raad van Toezicht Instituut voor Maatschappelijke Verbeelding

Governance Code Cultuur

De directie en de Raad van Toezicht onderschrijven de negen principes van de Governance Code Cultuur en leven de principes en best practice-bepalingen van de code na. Samenstelling en organisatie, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van het bestuur, vergadering en werkwijze, transparantie en verantwoording zijn vastgelegd in het Bestuursreglement. De verantwoordelijkheden, bevoegdheden en taken van de Raad van Toezicht zijn vastgelegd in een Reglement van de Raad van Toezicht. Hierin zijn ook regels opgenomen over (het vermijden van iedere vorm van) belangenverstrengeling.

De Raad van Toezicht heeft op dit moment één vaste commissie, de Financiële Commissie. Deze bestaat uit drie leden van de Raad van Toezicht, onder wie een voorzitter. De directeur-bestuurder, de zakelijk directeur en de controller nemen deel aan de vergaderingen van de Commissie. De Commissie heeft tot taak de besluitvorming van de Raad van Toezicht ten aanzien van het toezicht op het financiële beleid voor te bereiden. Het gaat daarbij onder meer om de jaarrekening en tussentijdse cijfers. De Raad van Toezicht blijft als geheel verantwoordelijk voor besluiten die zijn voorbereid door de Financiële Commissie.

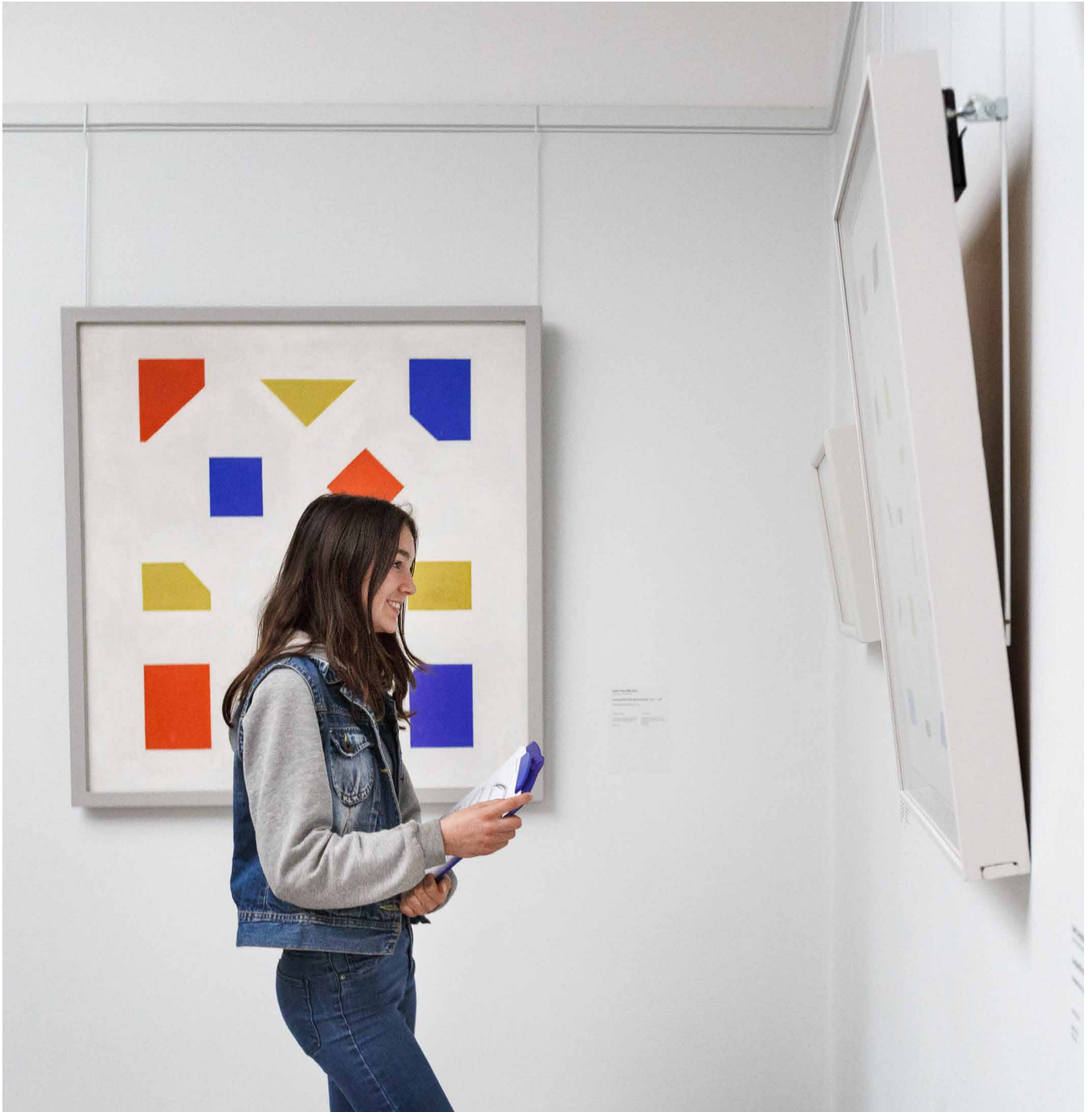
De directie vergadert viermaal per jaar met de Raad van Toezicht volgens een tevoren vastgesteld vergaderschema. De directeur-bestuurder heeft regelmatig overleg met de voorzitter van de Raad van Toezicht. Door middel van scorecards geeft de directie elk kwartaal inzicht in hoe de financiële resultaten zich ontwikkelen ten opzichte van de begroting.

Code Culturele Diversiteit

Het Kröller-Müller Museum vindt diversiteit belangrijk en onderschrijft de Code Culturele Diversiteit. Het museum past de code waar mogelijk toe. Medewerkers worden uitgenodigd om hun verschillende perspectieven te gebruiken en in de praktijk te brengen. Leidinggevenden faciliteren dit. Via collectie, tentoonstellingen en programma's voor verschillende groepen brengt het museum een verbinding tot stand met een zo breed mogelijk publiek.

WNT

Sinds 1 januari 2013 is de Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) van kracht. Binnen de Stichting Kröller-Müller Museum vallen de directeur bestuurder en de zakelijk directeur onder de WNT. De WNT-norm voor 2017 bedraagt € 181.000. De Stichting Kröller-Müller Museum blijft daar ruim onder.

Middelbare scholier met leskaart voor De Stijl

C. FINANCIËLE RATIO'S

	2013	2014	2015	2016	2017
Current ratio vlottende activa / kortlopende schulden	484%	377%	467%	205%	209%
Solvabiliteit eigen vermogen / totaal passiva	65%	59%	67%	29%	26%
subsidie OCW / som der baten	53%	52%	55%	55%	61%
personeelslasten / subsidie OCW	55%	56%	61%	59%	69%

D. RISICO'S EN ONZEKERHEDEN

RENTERISICO'S

Het Kröller-Müller Museum heeft geen kredietfaciliteit en derhalve is het kredietrisico zeer beperkt. De renterisico's zijn toegenomen als gevolg van de lage rentestanden als vergoeding op deposito's.

VALUTARISICO'S

Het Kröller-Müller Museum heeft de risico's die voortvloeien uit valutaschommelingen op termijn beheerd door middel van aankoop van vreemde valuta ten behoeve van de financiële verplichtingen die in vreemde valuta zijn gesteld.

KREDIETRISICO'S

Om de omvang van het kredietrisico bij elke partij of op elke markt te beperken, toetst het Kröller-Müller Museum de kredietwaardigheid van opdrachtgevers en afnemers vooraf grondig.

LIQUIDITEITS- EN KASSTROOMRISICO'S

De beschikbare liquiditeiten worden ondergebracht bij banken met tenminste een A+ rating.

OPERATIONEEL

Na de inkomsten uit entreegelden (40 %) vormen de inkomsten uit het commerciële buitenlandse bruikleenverkeer met momenteel ruim 39 % de belangrijkste component van de directe eigen opbrengsten van het museum. De inkomsten uit het buitenland fluctueren omdat er telkens nieuwe, incidentele, overeenkomsten worden gesloten. Indien de inkomsten in enig jaar achterblijven moet een beroep gedaan worden op bestemmingsreserves, voor zover deze daarvoor kunnen worden aangewend.

WET- EN REGELGEVING

Het museum voldoet aan de in de subsidiebeschikking van het Ministerie van OCW opgelegde verplichtingen:

- Het museum is tweeënveertig uren per week geopend en bovendien op alle feestdagen met uitzondering van Nieuwjaarsdag.
- Het museum beschikt over een integraal en actueel veiligheidsplan, dat periodiek getoetst wordt.
- 100% van de objecten in de verzameling is geregistreerd, gefotografeerd en gedigitaliseerd en voldoet aan de eisen van aanwezigheid en vermelding van standplaats en juridische status in de registratie, afgezien van een kleine, steeds wisselende werkvoorraad.

De *Meerjarenbegroting* en het *Activiteitenplan* 2017-2020 vormen het beleidskader voor deze periode.

- Het museum ontvangt 12.831 scholieren uit het primair onderwijs en 26.916 uit het voortgezet onderwijs (norm is respectievelijk 7.500 en 32.500). 109 basisscholen maken gebruik van de Schoolkaart.
- Er zijn acht tentoonstellingen in eigen huis (norm is vier) georganiseerd.
- Er zijn vijf tijdelijke educatieve lesprogramma's en zes educatieve projecten gerealiseerd (norm = een) naast het vaste educatieve aanbod.
- Er zijn 420 tijdelijke bruiklenen wereldwijd verstrekt (norm is honderdvijftig) en 295 tijdelijke bruiklenen ingeleend (norm is tien).
- Het aantal websitebezoeken is gestegen van 550.000 in 2013 naar 943.565 in 2017 (norm is 350.000).

Sinds 2012 is het museum actief op de sociale media. Het aantal Facebookfans is gestegen naar 23.234. Ook op Twitter nemen de volgers gestaag toe: van 4.300 in 2013 tot 22.359 in 2017. Vanaf medio 2016 is het museum actief op Instagram. Hier staat de teller eind 2017 op 8.322 volgers. Het museum is ook actief op ARTtube en MuseumTV, de online platforms van Nederlandse musea. De digitale nieuwsbrief wordt maandelijks verzonden naar 8.238 ontvangers in het Nederlands en 913 ontvangers in het Engels.

De realisatie van de vorming van het eigen vermogen ter hoogte van de Triodosnorm (€ 2.500.000) is behaald, namelijk € 2.773.139.

De algemene reserve is een belangrijk aandachtspunt, gelet op het beleid van de rijksoverheid om culturele instellingen steeds verder aan marktwerking te onderwerpen. Zo is door het besluit om de leden van de Raad van Toezicht niet meer door het ministerie te laten benoemen, de status van overheidslichaam vervallen, wat gevolgen heeft voor de vrijstelling van de vennootschapsbelasting. In 2016 voeren het Rijksmuseum en het Van Goghmuseum intensief overleg over de vennootschapsbelastingplicht die voor de Rijksmusea is ontstaan. Dit leidt eind 2016 tot een vaststellingsovereenkomst tussen de genoemde musea en de Belastingdienst voor de periode 2012 tot en met 2019. In de vaststellingsovereenkomst is in de uitgangspunten gedefinieerd op welke wijze de vennootschapsbelastinggrondslag vastgesteld moet worden. De uitkomst is dat er feitelijk wel sprake is van vennootschapsbelastingplicht, maar dat de uiteindelijke fiscale grondslag niet zal leiden tot belastingheffing. Het Kröller-Müller Museum is in 2017 met de Belastingdienst in contact getreden om tot eenzelfde afspraak te komen. In beginsel is de Belastingdienst daartoe bereid. De afspraken zullen betrekking hebben op de periode 2014 tot en met 2019. Verdere uitwerking en effectuering zal in 2018 plaatsvinden.

Kunst als Avontuur

E. TOEKOMSTPERSPECTIEF

Met het bezoekersonderzoek dat in 2016 en 2017 is uitgevoerd, beschikt het museum over een schat aan (nieuwe) representatieve informatie over de herkomst van het bezoek, vervoer, gezelschap, bezoekredenen en entree. Belangrijke conclusies zijn dat het bezoekersprofiel overeenkomt met de eerder geformuleerde kerndoelgroep en dat de collectiepresentatie, met de Van Gogh Galerij als grootse publiekstrekker, in combinatie met de ligging in Het Nationale Park De Hoge Veluwe het belangrijkste bezoeks-motief vormt.

45 % van de bezoekers aan het Kröller-Müller is afkomstig uit het buitenland. De activiteiten op het gebied van de buitenlandse marktwerking, mede in samenwerking met Het Nationale Park Hoge Veluwe, dragen bij aan de groei van zowel groepsbezoek als individueel bezoek. De ontwikkelde trademarketingactiviteiten worden dan ook gecontinueerd en nieuwe partnerships ontwikkeld, inspelend op kansen, zoals het stijgend aantal buitenlandse toeristen dat vanwege de culturele 'highlights' naar Nederland komt en de strategie om Nederland als een stad ('Hollandcity') te vermarkten en daarmee bezoekers te spreiden in tijd en ruimte.

De combinatie van de collectie, bijzondere tentoonstellingen die bezoeksurgentie creëren, deelname aan themajaren zoals in 2017 *Mondriaan tot Dutch Design*, samenwerking met musea in binnen- en buitenland en een slimme pr- en marketingaanpak, blijft de strategie voor de komende jaren om bestaande en nieuwe bezoekers te trekken.

De ambitieuze tentoonstellingsprogrammering van de afgelopen jaren wordt voortgezet. In 2018 vindt met *Odilon Redon. La littérature et la musique* weer een tentoonstelling plaats rond een 'grote meester' uit de eigen collectie. Later in het jaar volgt *Als kunst je lief is*. In deze tentoonstelling worden voor één keer ruim tachtig belangrijke aankopen van veertig Nederlandse musea bijeengebracht die de afgelopen tien jaar mede met steun van de Vereniging Rembrandt zijn verworven. Het belang van het levend houden van de Collectie Nederland en van het museale verzamelen staat in de tentoonstelling centraal.

Gelet op de in het verleden bewezen continuïteit en de huidige, tot in 2022 gemaakte afspraken met buitenlandse partners, vormen de inkomsten uit buitenlandse tentoonstellingen inmiddels een structureel onderdeel van het verdienmodel. Deze tentoonstellingen dragen bovendien bij aan de zichtbaarheid en de bekendheid van het museum in het buitenland en worden benut voor marketing en publiciteit.

De goede relatie met de BankGiro Loterij en met de verschillende cultuurfondsen blijkt uit de frequente bijdragen voor bijzondere projecten, tentoonstellingen en aankopen. Van groot belang zijn in dit verband ook de resultaten van Stichting Helene Kröller-Müller Fonds.

Met de tot nog toe behaalde resultaten op het gebied van energiereductie en andere acties op het gebied van duurzaamheid kan naar verwachting in 2018 het BREEAM (Building Research Establishment Environmental Assessment Methodology) 'Excellent' worden behaald.

Door de gestage uitstroom van medewerkers die met pensioen gaan tekent zich een verjonging van de organisatie en een evenwichtiger leeftijdsopbouw af. Voor de zittende medewerkers wordt structureel aandacht besteed aan ontwikkelmogelijkheden, zowel op individueel niveau als in teamverband.

Gelet op de genoemde ontwikkelingen, gevoegd bij de huidige omvang van het eigen vermogen en de Bestemmingsreserve OCW, is het Kröller-Müller Museum optimistisch ten aanzien van de ontwikkelingen in 2018 en later.

De gewenste nieuwbouw blijft een belangrijke stip aan de horizon. De in 2017 gestarte voorbereidingen zullen ook in de komende periode worden voortgezet.

Ik dank alle medewerkers en de leden van de Raad van Toezicht van het Kröller-Müller Museum van harte voor hun grote inzet en betrokkenheid in het afgelopen jaar.

Otterlo, 26 maart 2018

E.J.H. Pelsers

Directeur

F. KORT VERSLAG NAMENS DE RAAD VAN TOEZICHT

Met belangstelling en waardering heeft de Raad van Toezicht kennisgenomen van de inhoud van het Bestuursverslag en de Jaarrekening 2017 van de Stichting Kröller-Müller Museum en deze goedgekeurd in de vergadering van de Raad op 26 maart 2018.

De kerncollectie en de tentoonstellingen blijken ook in 2017 weer bij een groot nationaal en internationaal publiek aan te slaan. Mede dankzij de succesvolle tentoonstelling *Arp. The Poetry of Forms* en *De mecenas en de 'verversbaas'. Helene Kröller-Müller en Bart van der Leck* zijn de bezoekersaantallen in 2017 op niveau gebleven en zelfs hoger dan begroot geëindigd. De Raad van Toezicht complimenteert de directie en de medewerkers met de prestaties die dit jaar zijn verricht.

De Raad van Toezicht heeft vier maal vergaderd. Voor of na de vergaderingen is er aandacht voor bijvoorbeeld een ronde door een nieuwe tentoonstelling, het bezichtigen van een nieuwe aanwinst of een kijkje achter de schermen.

Bezoekersaantallen en financiële zaken zijn agendapunten die elke vergadering onderwerp van gesprek en analyse zijn. Ook de administratieve organisatie en de interne controle zijn besprekpunten van de Raad geweest. Verder zijn het marketingbeleid, de sponsoring en fondsenwerving en Stichting Helene Kröller-Müller Fonds aan de orde gekomen. Tenslotte zijn de planvorming voor een uitbreiding van het museum en de samenstelling en uitbreiding van de Raad belangrijke punten. De Raad heeft gesproken met de ondernemingsraad over het personeelsbeleid.

De relatie met Het Nationale Park De Hoge Veluwe heeft de voortdurende aandacht, met name gericht op een continue verbetering van de samenwerking op het gebied van marketing en voor praktische zaken als beveiliging en natuurbeheer.

In 2017 heeft Paul Mackay afscheid genomen van de Raad van Toezicht. De Raad en de directie van het museum bedanken hem bijzonder hartelijk voor zijn enorme inzet.

De Raad onderschrijft volledig de Code Cultural Governance en toetst in 2017 de toepassing van de code. De Raad heeft zichzelf tevens geëvalueerd.

Otterlo, 26 maart 2018
namens de Raad van Toezicht
Hans Kamps
Voorzitter

Museumplusbus

JAARREKENING

BALANS PER 31 DECEMBER 2017

(euro)

	2017	2016
ACTIVA		
Materiële vaste activa	<u>6.027.506</u>	<u>4.916.039</u>
Totale vaste activa	6.027.506	4.916.039
Voorraden	982.770	1.028.030
Vorderingen	1.555.137	1.916.847
Liquide middelen	<u>4.925.523</u>	<u>3.967.486</u>
Totale vlottende activa	<u>7.463.430</u>	<u>6.912.363</u>
TOTALE ACTIVA	<u>13.490.936</u>	<u>11.828.402</u>

(euro)

	2017	2016
PASSIVA		
Algemene reserve	2.769.741	2.559.988
Bestemmingsreserves:		
Aanloopkosten uitbreiding museum	700.000	-
Bedrijfsinstallaties	-	710.938
Totaal Bestemmingsreserves	700.000	710.938
Bestemmingsfonds OCW (exploitatie)	43.728	173.836
Totale eigen vermogen	3.513.469	3.444.762
Fonds kunstaankopen	127.444	39.890
Voorziening jubileumgratificatie	73.260	73.977
Voorziening groot onderhoud huisvesting	379.989	
Investeringsubsidies :		
Veiligheid musea	287.305	261.797
Technisch vervangingsonderhoud 2005	6.654	13.310
Technisch vervangingsonderhoud 2006	2.487	5.059
Technisch vervangingsonderhoud 2008	57.594	80.632
Technisch vervangingsonderhoud 2009	57.281	70.499
Beveiliging	978.553	1.138.552
Depotuitbreiding	2.931.300	2.993.669
Depotinrichting	284.738	341.685
	4.605.912	4.905.203
Nog te besteden Erfgoedwet huisvesting	1.216.604	-
Totale langlopende schulden	5.822.516	4.905.203
Schulden aan leveranciers	1.050.565	997.985
Nog te besteden Erfgoedwet huisvesting	311.277	-
Belastingen en premies sociale verzekeringen	177.758	182.525
Vooruit ontvangen subsidies	1.060.634	1.187.989
Overige schulden en overlopende passiva	974.024	996.071
Totale kortlopende schulden	3.574.258	3.364.570
	13.490.936	11.828.402

52

CATEGORIALE EXPLOITATIEREKENING 2017

(euro)

	2017	begroting	2016
BATEN			
Directe opbrengsten			
Publieksinkomsten totaal	4.679.781	3.650.000	3.901.473
Publieksinkomsten binnenland totaal	2.847.131	2.450.000	2.475.573
waarvan kaartverkoop	1.869.842	1.750.000	1.756.638
waarvan overig	977.289	700.000	718.935
Publieksinkomsten buitenland totaal	1.832.650	1.200.000	1.425.900
Sponsorinkomsten	–	–	–
waarvan sponsoring in natura	–	–	–
waarvan overige sponsorinkomsten	–	–	–
Overige inkomsten	–	–	–
waarvan vergoedingen van coproductanten	–	–	–
waarvan overige inkomsten	–	–	–
Indirecte opbrengsten	410.319	210.000	390.604
waarvan kapitalisatie van vrijwilligers	–	–	–
waarvan overige indirecte opbrengsten	410.319	210.000	390.604
Private middelen	543.608	1.000.000	1.649.391
Particulieren incl. vriendenverenigingen	212.698	–	94.247
Bedrijven	22.616	–	–
Private fondsen	155.294	–	24.125
Goede doelen loterijen	153.000	1.000.000	1.531.019
Totale Opbrengsten	5.633.708	4.860.000	5.941.468
Structurele subsidie OCW	6.339.694	8.041.412	4.704.521
Regeling specifiek cultuurbeleid	1.752.733	1.752.733	–
Erfgoedwet onderdeel huisvesting	2.689.829	4.217.710	–
Erfgoedwet onderdeel Collectiebeheer	2.070.969	2.070.969	–
Cultuurnota 2013-2016	-173.837	–	4.704.521
Incidentele publieke subsidies	92.196	–	20.175
Totale Subsidies/Bijdragen	6.431.890	8.041.412	4.724.696
TOTALE BATEN	12.065.598	12.901.412	10.666.164

(VERVOLG)

	2017	begroting	2016
LASTEN - fte (aantal)			
Salarislasten	5.159.067	4.756.702	4.820.678
waarvan vast contract	4.679.679	4.506.702	4.215.231
waarvan tijdelijk contract	149.903	–	300.558
waarvan inhuur	329.485	250.000	304.889
Huisvestingslasten	2.689.829	4.217.710	3.239.035
Afschrijvingen	198.113	250.000	150.595
Aankopen	298.005	1.150.000	1.801.861
Overige lasten	3.567.796	2.527.000	2.606.295
TOTALE LASTEN	11.912.810	12.901.412	12.618.464
Saldo uit gewone bedrijfsvoering	152.788	–	-1.952.300
Saldo rentebaten/-lasten	1.787	–	3.775
Mutatie aankoopfonds	-87.552	–	117.021
Koersverschillen	1.686	–	7.912
EXPLOITATIERESULTAAT	68.709	–	-1.823.592

(euro)	2017	begroting	2016
Resultaatbestemming			
Exploitatieresultaat	68.709	–	-1.823.592
Mutatie Bestemmingsfondsen en Bestemmingsreserves			
Onttrekking c.q. dotatie vooruitontvangen subsidie	–	–	-94.527
Onttrekking c.q. dotatie aan Bestemmingsfonds OCW huisvesting	–	–	1.795.699
Dotatie aan Bestemmingsreserve OCW huisvesting	–	–	-166.993
Onttrekking aan Bestemmingsreserve OCW exploitatie	–	–	104.498
Onttrekking aan Bestemmingsfonds OCW exploitatie	173.837	–	–
Onttrekking aan Bestemmingsreserve Bedrijfsinstallaties	710.938	–	–
Dotatie aan Algemene reserve	-710.938	–	–
Dotatie aan Bestemmingsreserve aanloopkosten uitbreiding museum	-700.000	–	–
Onttrekking aan Algemene reserve	700.000	–	–
Subtotaal mutatie Bestemmingsfondsen en reserves	173.837	–	1.638.677
Exploitatieresultaat als basis voor bepalen 'niet bestede subsidie'			
	242.546	–	-184.915
Onttrekking aan Bestemmingsfonds OCW exploitatie	–	–	79.550
Dotatie aan Bestemmingsfonds OCW (BIS)	-43.728	–	–
Dotatie c.q. onttrekking aan Algemene reserve	-198.818	–	105.365
Subtotaal dotaties aan Bestemmingsfonds OCW en Algemene reserve	-242.546	–	184.915
Totaal resultaatbestemming	-68.709	–	1.823.592

CATEGORIALE EN FUNCTIONELE EXPLOITATIEREKENING 2017

Categorieaal	Functioneel	Totaal	Publieks-activiteiten	Collectie-beheer	Algemeen beheer
				Vaste en tijdelijke presentatie	Conservering, restauratie en documentatie

BATEN

Directe opbrengsten					
Publieksinkomsten totaal	4.679.781				
Publiekinkomsten binnenland totaal	2.847.131				
waarvan kaartverkoop	1.869.842	1.869.842			
waarvan overig	977.289	977.289			
Publiekinkomsten buitenland totaal	1.832.650	1.832.650			
Sponsorinkomsten	0				
waarvan sponsoring in natura	0				
waarvan overige sponsorinkomsten	0				
Overige inkomsten	0				
waarvan vergoedingen van coproducenten	0				
waarvan overige inkomsten	0				
Indirecte opbrengsten	410.319				
waarvan kapitalisatie van vrijwilligers	0				
waarvan overige indirecte opbrengsten	410.319	212.626	152.380	45.314	
Private middelen	543.608				
particulieren incl. vriendenverenigingen	212.698	182.873	29.825		
bedrijven	22.616	22.616			
private fondsen	155.294	140.000	15.294	0	
goede doelen loterijen	153.000		153.000		
Totale Opbrengsten	5.633.708	5.237.896	350.499	45.314	
Structurele subsidie OCW	6.339.694				
Regeling specifiek cultuurbeleid	1.752.733	1.752.733			
Erfgoedwet onderdeel huisvesting	2.689.829	1.560.101	968.338	161.390	
Erfgoedwet onderdeel Collectiebeheer	2.070.969		2.070.969		
Cultuurnota 2013-2016	-173.837	-173.837			
Incidentele publieke subsidies	92.196	92.196			
Totale Subsidies/Bijdragen	6.431.890	3.231.193	3.039.307	161.390	
TOTALE BATEN	12.065.598	8.469.088	3.389.806	206.703	

(VERVOLG)

Categoriaal	Functioneel				
		Totaal	Publieks-activiteiten	Collectie-beheer	Algemeen beheer
			Vaste en tijdelijke presentatie	Conservering, restauratie en documentatie	

LASTEN - fte (aantal)

Salarislasten	5.159.067	2.554.208	1.227.637	1.377.222
Huisvestingslasten	2.689.829	1.560.101	968.338	161.390
Afschrijvingen	198.113	114.906	71.321	11.887
Aankopen	298.005		298.005	
Overige lasten	3.567.796	2.315.962	511.864	739.970
	11.912.810	6.545.176	3.077.165	2.290.469

Saldo uit gewone bedrijfsvoering	152.788	1.923.912	312.641	-2.083.765
Saldo rentebaten/-lasten	1.787			1.787
Mutatie aankoopfonds	-87.552		-87.552	
Koersverschillen	1.686			1.686
Saldo uit bedrijfsvoering	68.709	1.923.912	225.089	-2.080.292
Toerekening Algemeen beheer	0	-1.663.355	-416.937	2.080.292

EXPLOITATIERESULTAAT	68.709	260.557	-191.848	0
Overheveling subsidie	0	-191.848	191.848	0
Vrijval Bestemmingsfonds OCW 2013-2016	173.837	173.837		
	242.546	242.546	0	0

Personeel en vrijwilligers

	huidig boekjaar		begroting		vorig boekjaar	
	€	fte	€	fte	€	fte
<i>Specificatie personeelslasten</i>						
Waarvan vast contract	4.679.679	82,6	4.526.702	75,0	4.099.038	75,6
Waarvan tijdelijk contract	149.903	4,7	155.000	3,0	300.558	9,1
Waarvan inhuur	329.485	n.v.t.	200.000	n.v.t.	304.889	n.v.t.
Personeelslasten totaal	5.159.067	87,3	4.881.702	78,0	4.704.485	84,1

De stichting Kröller-Müller Museum maakt geen gebruik van vrijwilligers.

TOELICHTING BIJ DE JAARREKENING 2017

ALGEMEEN

De Stichting Kröller-Müller Museum is op 14 maart 1928 opgericht.

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING EN DE BEPALING VAN HET RESULTAAT

Algemene grondslagen

De grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat zijn gebaseerd op aanschaffingskosten dan wel vervaardigingkosten.

De Jaarrekening is opgesteld overeenkomstig het nieuwe *Handboek verantwoording cultuursubsidies musea 2017-2020* van het Ministerie van OCW. Dit heeft tot gevolg dat het eigen vermogen wordt onderverdeeld in een Algemene reserve, Bestemmingsfondsen en bestemmingsreserves. Bijdragen die worden ontvangen en waaraan een beperktere Bestedingsmogelijkheid is gegeven door derden (en die niet gerelateerd zijn aan collectie aankopen of investeringsbijdragen inzake materiële vaste activa) worden verantwoord in een bestemmingsfonds.

De mutaties op deze Bestemmingsfondsen worden middels resultaatbestemming verwerkt in de Jaarrekening. De vergelijkende cijfers van het voorgaande boekjaar zijn, waar nodig, slechts qua rubricering voor vergelijkingsdoeleinden aangepast.

Gebruik van schattingen en oordelen

De opstelling van de Jaarrekening vereist dat de directie oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige periodes waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Omrekening vreemde valuta

Vorderingen, schulden en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de Jaarrekening verwerkt tegen de koers op het moment van het aangaan van de transactie. Uit de omrekening per balansdatum voortvloeiende koersverschillen worden opgenomen in de exploitatierekening.

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Materiële vaste activa

De kunstvoorwerpen en de reproductierechten zijn niet gewaardeerd. De kunstvoorwerpen bestaan uit objecten in eigendom van de Stichting, verkregen door de fusie met de Kröller-Müller Stichting en objecten die sinds de verzelfstandiging van 1 juli 1994 zijn aangeschaft met behulp van bijdragen van derden, niet zijnde bijdragen van het Ministerie van OCW (51% regeling).

Onder de materiële vaste activa zijn begrepen alle vaste activa die zijn bestemd om de uitoefening van de werkzaamheden van de Stichting duurzaam te dienen. Vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs inclusief direct toerekenbare kosten, onder aftrek van lineaire afschrijvingen gedurende de verwachte toekomstige gebruiksduur en bijzondere waardeverminderingen.

Als gevolg van de wijzigingen in het financieringsstelsel van de rijkshuisvesting per 1 januari 1999 heeft de Staat der Nederlanden alle bedrijfsmiddelen tussen de voormalige Regeling Taakverdeling Rijkshuisvesting (RTR'91) en de Regeling Taakverdeling Beheer (RTB) per 1 januari 2005 om niet overgedragen aan de museumstichtingen. Deze overdracht is gedaan op basis van een inspectie door de Rijksgebouwendienst (RGD) waaruit een specificatie is voort gekomen van welke bedrijfsmiddelen er worden overgedragen.

In overeenstemming met de gemaakte afspraken tussen de Vereniging van Rijks gesubsidieerde Musea (VRM) en OCW zoals uitgewerkt in de beschikking van 16 december 2004, dient er een waarde te worden toegekend aan deze bedrijfsinstallaties. Op basis van de door de RGD aangegeven vervangingswaarde en vervangingstermijnen is de boekwaarde per 1 januari 2005 en de economische levensduur van de verschillende installaties bepaald. De inbreng van de nieuwwaarde, ad € 628.865 en een boekwaarde van € 475.938 wordt gepresenteerd onder de materiële vaste activa enerzijds en de 'bestemmingsreserve bedrijfsinstallaties' anderzijds. De afschrijvingen komen volledig ten laste van de exploitatie. Bij overdracht heeft de RGD per individueel museum een eenmalig startbudget bepaald en toegekend. Voor het Kröller-Müller Museum is dit een bedrag van € 235.000 dat, conform afspraak, rechtstreeks is toegevoegd aan de bestemmingsreserve bedrijfsinstallaties.

De Stichting Kröller-Müller Museum is huurder van de gebouwen gelegen aan Houtkampweg 6-10 te Otterlo, Wilmersdorf 5 te Apeldoorn en het Rietveldpaviljoen in de beeldentuin.

Vaste activa die met project- of investeringssubsidies zijn gefinancierd, worden enerzijds als vaste activa op de balans opgenomen en anderzijds onder de langlopende schulden gepresenteerd als investeringssubsidies, die gelijklopend met afschrijvingstermijnen vrij vallen.

Vorraden

Deze worden gewaardeerd tegen inkooprijzen onder aftrek van een noodzakelijk geachte voorziening voor incurantheid. De uitgaven voor eigen (niet commerciële) publicaties worden niet geactiveerd, maar direct ten laste van het resultaat gebracht.

Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie. Handelsvorderingen worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Als de ontvangst van de vordering is uitgesteld op grond van een verlengde overeengekomen betalingstermijn, wordt de reële waarde bepaald aan de hand van de contante waarde van de verwachte ontvangsten en worden er op basis van de effectieve rente rente-inkomsten ten gunste van de winst- en verliesrekening gebracht. Voorzieningen we gens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering.

Eigen vermogen***Algemene reserve***

Het gedeelte van het eigen vermogen waartoe de daartoe bevoegde organen zonder belemmering door wettelijke of statutaire bepalingen kunnen beschikken voor het doel waarvoor de organisatie is opgericht.

Bestemmingsreserves

Het gedeelte van het eigen vermogen waarin onbestede OCW subsidies worden weergegeven uit voorgaande beleidsperiodes.

Bestemmingsfonds OCW (BIS)

Het gedeelte van het eigen vermogen waarin, in de huidige beleidsperiode (2017- 2020) van uit een positief exploitatieresultaat aangemerkte onbestede Basis Infrastructuur Subsidie, wordt weergegeven. Onttrekkingen kunnen alleen bij een negatief exploitatieresultaat plaatsvinden naar rato van eigen inkomsten.

Bestemmingsfonds OCW (Erfgoedwet Collectie)

Het gedeelte van het eigen vermogen waarin onbestede subsidies inzake de Erfgoedwet Collectiebeheer worden weergegeven.

Voorziening huisvesting

Dotatie aan de voorziening huisvesting vindt plaats op basis van het geplande groot onderhoud, zoals is aangegeven in het opgestelde MOIP (Meerjaren Onderhoud en Investeringsplan). Hierdoor worden de kosten gelijkmatig verdeeld over de jaren terwijl de uitgaven in verschillende jaren plaatsvinden. Uitgaven voor groot onderhoud worden ten laste van de voorziening gebracht in het jaar dat het onderhoud plaatsvindt.

Voorziening jubileumuitkeringen

De voorziening voor jubileumuitkeringen wordt gevormd voor de in de CAO opgenomen toekomstige jubileumuitkeringen.

Pensioenen

De pensioentoezegging aan het personeel is ondergebracht bij Pensioenfonds Zorg & Welzijn, een bedrijfstakpensioenfonds. De pensioenovereenkomst heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst met de kenmerken van een middelloonregeling. De aanspraken en de uitkeringen worden voorwaardelijk geïndexeerd. De door de werkgever en werknemer te betalen premie is op zijn minst gelijk aan de kostendekkende premie. De doorsneepremie bedraagt in 2017 23,5% (2016: 23,5 %) van de pensioengrondslag, hiervan komt 9,40% (2016: 9,40 %) ten laste van de werknemer. Verschillen die ontstaan bij in- en uitgaande waardeoverdracht komen ten laste c.q. ten gunste van het pensioenfonds. In 2017 is een bedrag van € 373.942 pensioenpremie ten laste gebracht van het resultaat.

De dekkingsgraad van het pensioenfonds was ultimo 2017 101,1%. (2016: 90,1). Naar aanleiding van een te lage dekkingsgraad is door het Pensioenfonds Zorg & Welzijn in 2009 reeds een herstelplan ingediend bij De Nederlandsche Bank. In het herstelplan staan de maatregelen die het fonds neemt om te zorgen dat de dekkingsgraad zo snel mogelijk, maar uiterlijk binnen vijf jaar op de verplichte 105% komt. De belangrijkste elementen van het dekkingsplan zijn:

- Zolang de dekkingsgraad lager is dan 105% worden de pensioenen niet verhoogd (indexering).
- Zolang de dekkingsgraad zich bevindt tussen 105% en 117% worden de pensioenen met de helft (50%) van de loonstijging in de sector verhoogd.
- Het beleggingsbeleid verandert niet.
- De pensioenregeling verandert niet.

Langlopende schulden

Indien met projectsubsidies vaste activa worden aangeschaft, dan wordt dit deel van de projectsubsidie als investeringssubsidie opgenomen onder de langlopende schulden ten einde de jaarlijkse afschrijvingslast op de investering als vrijval hierop tegen te boeken. Indien met bijdrage van derden vaste activa worden aangeschaft, dan wordt desbetreffende bijdrage als sponsoring opgenomen onder de langlopende schulden ten einde de jaarlijkse afschrijvingslast op de investering als vrijval hierop tegen te boeken.

Kortlopende schulden

Het Ministerie van OCW heeft voor de beleidsperiode 2017-2021 bepaald dat de nog niet bestede projectsubsidies verantwoord moeten worden als vooruit ontvangen subsidie onder de kortlopende schulden.

Overige activa en passiva

De overige activa en passiva zijn gewaardeerd op nominale waarde.

GRONDSLAGEN VOOR DE BEPALING VAN HET RESULTAAT

Algemeen

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengstwaarde van de geleverde prestaties en de kosten en andere lasten over het jaar. De opbrengsten op transacties worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd. Kosten worden op basis van de gerealiseerde bestedingen toegerekend aan de exploitatierekening.

OPBRENGSTVERANTWOORDING

Algemeen

Baten omvat de opbrengsten uit levering van goederen en diensten onder aftrek van kortingen en dergelijke en van over de omzet geheven belastingen.

Exploitatiesubsidies

Exploitatiesubsidies worden als baten verantwoord in de winst-en-verliesrekening in het jaar waarin de gesubsidieerde kosten zijn gemaakt of opbrengsten zijn gederfd, of wanneer een gesubsidieerd exploitatietekort zich heeft voorgedaan. De baten worden verantwoord als het waarschijnlijk is dat deze worden ontvangen.

Investeringsubsidies

Subsidies met betrekking tot investeringen in materiële vaste activa worden als verplichting op de balans opgenomen en in mindering gebracht op de winst-en-verliesrekening verwerkte afschrijvingen.

Verlenen van diensten

Verantwoording van opbrengsten uit de levering van diensten geschiedt naar rato van de geleverde prestaties, gebaseerd op de verrichte diensten tot a an de balansdatum in verhouding tot de in totaal te verrichten diensten.

PERSONEELSBELONINGEN

Periodiek betaalbare beloningen

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de winst- en verliesrekening voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers respectievelijk de belastingautoriteit.

Afschrijvingen op materiële vaste activa

Materiële vaste activa worden vanaf het moment van gereedheid voor ingebruikneming afgeschreven over de verwachte toekomstige gebruiksduur van het actief. Over terreinen en vastgoedbeleggingen die niet in eigendom zijn, wordt niet afgeschreven.

FINANCIËLE BATEN EN LASTEN

Rentebaten en rentelasten

Rentebaten en rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende activa en passiva. Bij de verwerking van de rentelasten wordt rekening gehouden met de verantwoorde transactiekosten op de ontvangen leningen.

Koersverschillen

Koersverschillen die optreden bij de afwikkeling of omrekening van monetaire posten worden in de winst- en verliesrekening verwerkt in de periode dat zij zich voordoen, tenzij hedge accounting wordt toegepast.

Vennootschapsbelasting

Het museum is belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting, voor zover er activiteiten worden uitgeoefend die worden beschouwd als het drijven van een onderneming. Indien er sprake is van een positief fiscaal resultaat bij deze ondernemingsactiviteiten, dan mag dit resultaat op grond van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 onder voorwaarden volledig worden gereserveerd in een fiscale bestedingsreserve. Bij het opstellen van de Jaarrekening is geen rekening gehouden met verschillen tussen de fiscale grondslagen en de in deze Jaarrekening gehanteerde grondslagen en is er geen last uit hoofde van verschuldigde vennootschapsbelasting verantwoord.

Materiële vaste activa

(euro)

	Bedrijfs- installaties	Gebouwen en terreinen	Masterplan en Deltaplan	Overige inventaris	Onder- handen activa	Totaal
Aanschaffingswaarde 1 januari 2017	628.865	3.912.786	139.275	3.098.617	2.877.976	10.657.519
Bij: Investeringsen	0	3.384.699	0	278.586	-2.325.811	1.337.474
Af: Desinvesteringen	0	286.582	0	358.125	0	644.707
	628.865	7.010.903	139.275	3.019.078	552.165	11.350.286
Af: Afschrijvingen t/m 2016	628.865	2.191.157	139.275	2.397.043	0	5.356.340
Bij: Afschrijvingsdeel desinvestering	0	286.582	0	358.125	0	644.707
	0	5.106.328	0	980.160	552.165	6.638.653
Afschrijving museum 2017	0	6.713	0	191.401	0	198.114
Afschrijving t.l.v. huisvestingskosten		9.811		30.842		40.653
<i>Afschrijving t.l.v. investeringssubsidies onder de langlopende schulden:</i>						
• Uitbreiding depot		62.368				62.368
• Inrichting depot		56.948				56.948
• Beveiliging beeldentuin		160.000				160.000
• Veiligheid musea		47.581				47.581
• Val- en bliksembeveiliging		6.656				6.656
• TV onderhoud 2006		2.571				2.571
• Rietveldpaviljoen		23.038				23.038
• TV onderhoud 2009		13.218				13.218
Vrijval investeringssubsidie	0	372.380	0	0	0	372.380
Totaal afschrijvingen	0	388.904	0	222.243	0	611.147
Boekwaarde per 31 december 2017	0	4.717.424	0	757.917	552.165	6.027.506

De post 'Onderhanden activa' betreft de volgende investeringen:

- Investering renovatie aula Van de Veldeleugel,
bouwkundig via Rijksvastgoedbedrijf € 275.000
- Architectkosten € 72.311
- Ontwerpkosten inrichting € 33.232
- Inrichting en stoffering € 171.621

Op de materiële vaste activa zijn de volgende afschrijvingspercentages van toepassing:

Bedrijfsinstallaties	10%
Gebouwen en infrastructuur	2,5% / 10% / 20%
Masterplan en Deltaplan	10%
Overige inventaris en inrichting	20%

Vlottende activa

(euro)

Vorraden

	2017	2016
Vorraad reproducties drukwerk e.d.		
Reproducties en affiches	51.107	53.907
Cadeau-artikelen	337.545	329.831
Boekwerken en catalogi	531.371	588.241
Kaarten	34.081	35.098
Museumcadeaukaart	32.332	24.619
Postzegels	-	-
	986.436	1.031.696
Af: Voorziening incurante voorraad	3.666	3.666
	982.770	1.028.030

Reproductierechten

De reproductierechten vloeien voort uit de beheersovereenkomst die in 1973 met de Staat der Nederlanden is gesloten. Hierdoor kan de museumwinkel catalogi, foto's, prentbriefkaarten en dergelijke verkopen.

Vorderingen

(euro)

Debiteuren

	2017	2016
Entreegelden via Museumkaart	141.289	121.841
Debiteuren museumwinkel	4.345	6.508
Debiteuren museum	153.955	499.208
	299.589	627.557

Overige vorderingen en vooruitbetaalde kosten

(euro)

	2017	2016
Bijdrage Stichting Helene Kröller-Müller Fonds	2.086	371.247
Bijdrage Mondriaan Fonds	7.000	–
Bijdrage Stichting Zabawas	50.000	–
Bijdrage Stichting Fonds 21	50.000	–
Bijdrage Jeekel Stichting	15.000	37.000
Bijdrage Turing Foundation	8.000	–
Vooruitbetaalde inkoop boeken	22.834	24.157
Nog te ontvangen bruikleenfee Japan	136.000	–
Vooruitbetaalde investering objectbeveiliging	45.583	–
Vooruitbetaalde investering vitrines	–	18.375
Vooruitbetaalde investering garderobe	–	75.785
Vooruitbetaalde investering aula Van de Veldeleugel	–	87.821
BTW museum	791.552	587.886
Vordering Fietsplan	6.049	8.544
Rente deposito	559	1.105
Overige	120.885	77.370
	1.255.548	1.289.290
Totaal vorderingen	1.555.137	1.916.847

Liquide middelen

(euro)

	2017	2016
Museum:		
Kas	13.861	10.493
ING Bank	30.948	383.093
ABN Amrobank NV	4.673.355	3.102.601
Museumwinkel:		
Kas	38.146	26.855
ING Bank	104.979	113.462
ABN Amrobank NV	38.756	319.294
Deutsche Bank Nederland NV	25.478	11.688
	4.925.523	3.967.486
Totaal liquide middelen	4.925.523	3.967.486

De Stichting Kröller-Müller Museum maakt gebruik van ondernemersdeposito-
rekeningen.

	EUR
Deposito ABN Amro (vrij opneembaar)	4.551.553
ING Bank	-

Het gemiddelde rentepercentage op de deposito's bedroeg 0,05% (2016: 0,05%).
Zowel de ABN Amro als de ING bank wordt door gerenommeerde kredietbeoorde-
laars gewaardeerd met een A+ rating.

Algemene reserve

(euro)

	2017	2016
Stand per 1 januari	2.559.988	2.665.353
Bij: Exploitatieresultaat	198.818	105.365
Bij: Vrijval Bestemmingsreserve bedrijfsinstallaties	710.938	–
Af: Dotatie aan Bestemmingsreserve aanloopkosten uitbreiding museum	700.000	–
Stand per 31 december	2.769.744	2.559.988

Bestemmingsreserve bedrijfsinstallaties

Met ingang van 2005 is de Bestemmingsreserve bedrijfsinstallaties gevormd uit de ‘om niet’ verkregen bedrijfsmiddelen tegen boekwaarde en een eenmalige bijdrage van het Ministerie van OCW voor achterstallige afschrijvingen. De toekomstige afschrijvingslast komt ten laste van de exploitatie. Met het inwerking treden van de Erfgoedwet huisvesting per 1 januari 2017 is het doel van deze Bestemmingsreserve komen te vervallen. Het saldo van de Bestemmingsreserve valt vrij naar de Algemene reserve.

(euro)

	2017	2016
Stand per 1 januari	710.938	710.938
Vrijval saldo Bestemmingsreserve	710.938	–
Stand per 31 december	–	710.938

Bestemmingsreserve aanloopkosten uitbreiding museum

De directie is een traject gestart om te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn voor een uitbreiding van het museum. Voor de daarmee samenhangende kosten heeft de directie besloten een Bestemmingsreserve aan te leggen ter grootte van € 700.000 ten laste van Algemene reserve.

(euro)

	2017	2016
Stand per 1 januari	–	–
Toevoeging vanuit Algemene reserve	700.000	–
Stand per 31 december	700.000	–

Bestemmingsfondsen**Bestemmingsfonds OCW (exploitatiesubsidie)**

(euro)

	2017	2016
Stand per 1 januari	173.836	253.386
Resultaatbestemming	173.836	-112.412
Stand per 31 december	-	173.836

Bestemmingsfonds OCW (BIS)

(euro)

	2017	2016
Stand per 1 januari	-	-
Resultaatbestemming	43.728	-
Stand per 31 december	43.728	-

De verplichting om jaarlijks niet bestede subsidiebedragen te reserveren in het Bestemmingsfonds OCW geldt ook voor de beleidsperiode 2017-2020. Bij een positief resultaat vindt toerekening plaats aan het bestemmingsfonds naar rato van het aandeel OCW subsidie ten opzichte van de totale baten. Onttrekkingen aan het bestemmingsfonds mogen alleen plaatsvinden bij een negatief exploitatieresultaat, wederom naar rato van het aandeel OCW subsidie ten opzichte van totale baten. In 2017 heeft de minister besloten om het onbestede saldo in het Bestemmingsfonds OCW ultimo 2016 terug te vorderen. De verrekening zal in 2018 plaatsvinden door het verminderen van de subsidie bevoorschotting. Ultimo 2017 is het saldo opgenomen onder de kortlopende schulden op de balans.

Toerekening onbestede subsidie aan Bestemmingsfonds OCW

(euro)

	Basis Infrastructuur	Erfgoedwet Collectiebeheer
OCW subsidie	1.752.733	2.070.969
Overheveling subsidie	-191.848	191.848
	1.560.885	2.262.817
Totale baten per functie	8.469.088	3.389.806
Vrijval Bestemmingsfonds OCW 2013-2016	173.837	0
Totale baten Algemeen Beheer	206.709	0
Overheveling subsidie	-191.848	191.848
	8.657.781	3.581.654
Percentage subsidie in totale baten	18,0%	63,2%
Exploitatieresultaat voor overheveling	434.394	-191.848
Overheveling subsidie	-191.848	191.848
Exploitatieresultaat na overheveling	242.546	0
Dotatie aan Bestemmingsfonds BIS	43.728	0
Dotatie aan Algemene reserve	198.818	0

Fonds kunstaankopen

(euro)

	2017	2016
Stand per 1 januari	39.890	156.911
Bij:		
BankGiro Loterij via Stichting Helene Kröller-Müller Fonds	153.000	1.531.019
Jeekel Stichting	15.294	22.000
Resultaat museumwinkel	217.263	129.761
	385.558	1.682.780
	425.448	1.839.691
Af: Besteed aan kunstaankopen	298.004	1.799.801
Stand per 31 december	127.444	39.890

Voorzieningen

(euro)

	Stand 1 januari 2017	Toevoeging boekjaar 2017	Besteding boekjaar 2017	Stand 31 december 2017
Voorziening jubileumuitkeringen	73.977	5.696	6.413	73.260

Voorziening jubileumuitkeringen

De voorziening voor jubileumuitkeringen dient te worden opgenomen conform de bepalingen uit Richtlijn 271 van de Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving. De voorziening is berekend rekening houdend met deelnamekansen, toekomstige uitkeringen en reeds verstreken diensttijd. De verplichting is contant gemaakt tegen 3%.

Voorziening groot onderhoud

	2017	2016
Stand per 1 januari	–	–
Toevoeging 2017	445.000	–
Beschikbaar	445.000	–
Vervanging linoleum diverse museale ruimtes	65.011	–
Stand per 31 december	379.989	–

Per 1 januari 2017 is de Erfgoedwet in werking getreden. In de Erfgoedwet is voor huisvesting vastgelegd dat de musea verantwoord zijn voor het onderhoud en instandhouding van de gebouwen. Hiervoor is eind 2015 een Meerjaren Onderhouds- en Investerings Plan (MOIP) opgesteld. In dit onderhoudsplan zijn de vervangingsinvesteringen en de kosten voor groot onderhoud opgenomen. De toevoeging van € 445.000 is gebaseerd op de lasten die samenhangen. Met groot onderhoud tot het jaar 2026 en een inflatiecorrectie van 2,15 %. In de loop van 2018 zal het Meerjaren Onderhoudsplan met voortschrijdend inzicht worden geactualiseerd.

Langlopende schulden

(euro)

Investeringsubsidie Veiligheid musea

In verband met de uitvoering maatregelen voortvloeiende uit het rapport Veiligheid voor VRM-Musea wordt met ingang van 2006 jaarlijks een projectsubsidie van € 171.280 ontvangen. In verband met de stelselwijziging in het kader van de Erfgoedwet is de projectsubsidie Veiligheid musea per 1 januari 2017 komen te vervallen. Met een deel van deze subsidie zijn investeringen gepleegd die na afstemming met het ministerie, via de resultaatbestemming, onder de langlopende schulden gepresenteerd blijven als investeringsubsidie. De investeringsubsidie valt vrij ten gunste van het resultaat analoog aan de afschrijvingstermijn van de investering.

Het verloop is als volgt:

	2017	2016
Stand per 1 januari	261.797	303.084
Omzetting vooruitontvangen subsidie naar investeringsubsidie	73.090	–
	334.887	303.084
Afschrijving	47.582	41.287
Stand per 31 december	287.305	261.797

Investeringsubsidie val- en bliksembeveiliging

In verband met de aanleg van een val- en bliksembeveiliging is in 2005 een investeringsubsidie van € 171.600 ontvangen. Deze subsidie is derhalve vooruit ontvangen en zal na de investering onder de langlopende schulden gepresenteerd blijven als investeringsubsidie.

De investeringsubsidie valt vrij ten gunste van het resultaat analoog aan de afschrijvingstermijn van de investering. Door een ingrijpende dakrenovatie van de Quistvleugel in 2006, doorlopend in 2007, was de investering uitgesteld tot na afronding van deze renovatie. In 2008 heeft de facturatie plaats gevonden in het kader van dit project ad € 66.562.

Het verloop is als volgt:

	2017	2016
Stand per 1 januari	13.310	19.966
Afschrijvingen	6.656	6.656
Stand per 31 december	6.654	13.310

Investeringssubsidie technisch vervangingsonderhoud 2006

In verband met de reconstructie van het Rietveldpaviljoen is verdeeld over 2009 en 2010 een eenmalige investeringssubsidie van € 425.000 ontvangen. De werkzaamheden zijn in 2010 afgerond. In 2010 heeft de facturatie plaats gevonden in het kader van dit project ad € 230.376.

Het verloop is als volgt:

	2017	2016
Stand per 1 januari	5.060	7.631
Afschrijving	2.573	2.571
Stand per 31 december	2.487	5.060

Investeringssubsidie technisch vervangingsonderhoud 2008

In verband met de reconstructie van het Rietveldpaviljoen is verdeeld over 2009 en 2010 een eenmalige investeringssubsidie van € 425.000 ontvangen. De werkzaamheden zijn in 2010 afgerond. In 2010 heeft de facturatie plaats gevonden in het kader van dit project ad € 230.376.

Het verloop is als volgt:

	2017	2016
Stand per 1 januari	80.632	103.386
Afschrijving	23.038	22.754
Stand per 31 december	57.594	80.632

Investeringssubsidie technisch vervangingsonderhoud 2009 en 2010

In verband met vervanging van de verlichting in de Quistvleugel is in 2010 een investeringssubsidie van totaal € 185.000 ontvangen. In 2012 heeft de facturatie plaatsgevonden in het kader van dit project ad € 132.183.

Het verloop is als volgt:

	2017	2016
Stand per 1 januari	70.499	83.717
Afschrijving	13.218	13.218
Stand per 31 december	57.281	70.499

Investeringssubsidie beveiliging

In het kader van de beveiliging van onder andere de beeldentuin is in 2010 een investeringssubsidie van € 1.600.000 ontvangen. De eerste fase van de werkzaamheden is in 2012 gestart. In 2012 heeft de eerste facturatie plaatsgevonden in het kader van dit project ad € 171.865. In 2013 is er voor een bedrag ad € 1.003.650 geïnvesteerd. Begin 2014 is de investering en de technische oplevering van de laatste fase afgerond voor een bedrag van € 424.485.

Het verloop is als volgt:

	2017	2016
Stand per 1 januari	1.138.553	1.298.553
Afschrijving	160.000	160.000
Stand per 31 december	978.553	1.138.553

Investeringssubsidie uitbreiding depot

In 2016 is gestart met de uitbreiding van het bestaande hoofddepot ter grootte van ongeveer 1.000 vierkante meter. Ten behoeve van de financiering van de uitbreiding zijn de Bestemmingsreserve OCW exploitatiesubsidie en Bestemmingsreserve OCW huisvestingsubsidie aangewend. De totale aanbesteding ultimo 2016 bedraagt € 2.993.669. De oplevering heeft in 2017 plaatsgevonden.

Het verloop is als volgt:

	2016	2015
Stand per 1 januari	2.993.669	–
Omzetting Bestemmingsreserve OCW huisvesting	–	2.265.613
Omzetting Bestemmingsreserve OCW exploitatie	–	728.056
	2.993.669	2.993.669
Afschrijving	62.369	–
Stand per 31 december	2.931.300	2.993.669

Investeringsubsidie inrichting depot

In het kader van de uitbreiding van het bestaande hoofddepot zijn er investeringen gedaan op het gebied van inrichting. In 2016 is er in totaal voor een bedrag van € 341.685 gefactureerd voor nieuwe stellingen en uitbreiding schilderijrekken. Ten behoeve van de financiering van de uitbreiding is de Bestemmingsreserve OCW exploitatiesubsidie aangewend.

Het verloop is ais volgt:

	2017	2016
Stand per 1 januari	341.685	–
Omzetting Bestemmingsreserve OCW exploitatie	–	341.685
Afschrijving	56.948	–
Stand per 31 december	284.738	341.685

Nog te besteden huisvestingsubsidie

	2017	2016
Erfgoedwet huisvestingsubsidie	4.217.710	–
Totale huisvestingslasten	3.141.103	–
Af : Totale huisvestingsbaten	451.274	–
	2.689.829	–
Totaal onbestede huisvestingsubsidie	1.527.881	–

De nog te besteden huisvestingsubsidie wordt op de balans gepresenteerd onder zowel Langlopende schulden als Kortlopende schulden. Het verwachte bedrag van investeringen volgens het Meerjaren Onderhoudsplan in het eerstvolgende boekjaar wordt als Kortlopende schuld gepresenteerd, het resterende bedrag wordt als Langlopende schuld opgenomen. Ultimo 2017 is het bedrag van € 1.527.781 verdeeld over Kortlopende schulden voor een bedrag van € 311.277 en Langlopende schulden voor een bedrag van € 1.216.604.

Kortlopende schulden

(euro)

Belastingen en premies sociale verzekeringen

	2017	2016
BTW museumwinkel	6.325	11.376
Loonbelasting december	171.433	171.149
	177.758	182.525

Vooruitontvangen subsidie

Projectsubsidie brandveiligheid

	2017	2016
Stand per 1 januari	800.000	100.000
Resultaatbestemming	–	700.000
Stand per 31 december	800.000	800.000

In 2015 heeft het ministerie een bedrag € 800.000 ter beschikking gesteld inzake brandveiligheidsmaatregelen (naar aanleiding van de Schipholbrand in het jaar 2005). Alle gebouwen die onder de verantwoordelijkheid vallen van het Rijksvastgoedbedrijf dienen op termijn te voldoen aan de daarvoor gestelde brandveiligheidseisen. In 2015 is een bedrag van € 100.000 ontvangen en in 2016 is het resterende bedrag ad € 700.000 ontvangen.

Projectsubsidie veiligheid musea

	2017	2016
Stand per 1 januari	387.989	293.462
Resultaatbestemming	–	203.963
	387.989	497.425
Investeringskosten	-73.090	–
Kosten	-54.265	-109.436
	-127.355	-109.436
Stand per 31 december	260.634	387.989

Met ingang van 2006 is door het ministerie een jaarlijkse bijdrage ter beschikking gesteld van € 171.280 in het kader van de veiligheid van het museum. Door de indexeringen van afgelopen jaren was de bijdrage in 2016 € 203.963. In verband met de stelselwijziging in het kader van de Erfgoedwet is de projectsubsidie Veiligheid musea per 1 januari 2017 komen te vervallen.

De investeringen worden jaarlijks via de resultaatbestemming toegevoegd aan de investeringssubsidie beveiliging onder de langlopende schulden conform de gehanteerde en door het ministerie goedgekeurde systematiek.

Het Ministerie van OCW heeft voor de beleidsperiode 2013-2016 bepaald dat de nog niet bestede projectsubsidies verantwoord moeten worden als vooruit ontvangen subsidie onder de kortlopende schulden.

Overige schulden

	2017	2016
Vakantiegeld	153.008	146.247
Reservering vakantiedagen	285.794	285.153
Bestemmingsfonds OCW 2013-2016	173.837	–
Accountants- en advieskosten	25.000	25.000
Te betalen inzake verhuizing depot	–	65.670
PFZW pensioenlast	5.542	91.250
Vooruit ontvangen/gefactureerd bruikleenvergoedingen	170.000	289.500
Advieskosten	39.847	–
Rijksvastgoedbedrijf dienstverlening	58.786	–
Te betalen kosten DigiOffice	–	9.440
Verzekeringspremie	–	8.622
Energielasten	16.371	16.522
Te betalen bonus touroperators	7.500	7.500
Te betalen inzake kosten inhuur personeel	10.575	22.025
Overige	27.764	29.142
	974.024	996.071

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

(euro)

Huurverplichting

Met ingang van 1 januari 2017 is een nieuwe huurovereenkomst van kracht voor de duur van vijf jaar, eindigend op 31 december 2021. Gedurende deze periode kan de overeenkomst enkel door het museum worden opgezegd bij aangetekend schrijven en met inachtneming van een opzegtermijn van twaalf maanden. Na afloop van deze periode van vijf jaar loopt de overeenkomst voor onbepaalde tijd door onder dezelfde eerdergenoemde opzeggingsvoorwaarden.

De geprognoseerde huurlast bedraagt:

2018	1.003.594	2022	361.407
2019	999.022	2023	346.611
2020	726.860	2024	314.307
2021	672.605		

Leasecontracten

Dit betreft twee leasecontracten inzake autolease voor € 895 en € 817 per maand. De lasten van deze twee leasecontracten bedragen derhalve € 10.740 en € 9.804 per jaar. Expiratiedata zijn respectievelijk 1 december 2019 en 8 maart 2020, de verplichtingen bedragen voor de resterende looptijd respectievelijk € 20.585 en € 21.233.

Investerings

Ultimo 2017 bestaan er de volgende lopende c.q. aangegane verplichtingen in het kader van investeringen:

- Renovatie dakconstructie Van Eyckpaviljoen voor een bedrag van € 61.670.
- Vervanging objectbeveiliging voor een bedrag van € 91.166 waarvan 50% per balansdatum is opgenomen als vooruitbetaalde investering.
- Aanschaf Berlagevitruines voor een bedrag van € 88.000.
- Aanleg rasterwerk voorzijde museum voor een bedrag van € 80.517.
- Renovatie aula Van der Veldevleugel voor een bedrag van € 477.000 conform offerte Rijksvastgoedbedrijf waarvan € 275.000 per balansdatum is opgenomen als onderhanden werk. De oplevering zal in de loop van 2018 plaatsvinden.

Kunstaankopen

Geen.

Niet uit de balans blijkende rechten

(euro)

Toekenningnota van ministerie van OCW ten behoeve van de bijdrage 2017-2020:

• Subsidiebesluit Culturele Basisinfrastructuur 2017-2020 (1057634)	6.770.684
• Loonbijstelling 2015 (1057634)	4.116
• Loonbijstelling 2016 (1057634)	94.304
• Prijsbijstelling 2016 (1057634)	9.348
• Loonbijstelling 2017 (1222736)	112.256
• Prijsbijstelling 2017 (1222736)	20.224
Subtotaal Culturele Basisinfrastructuur	7.010.932
• Subsidiebesluit Erfgoedwet huisvesting 2017 (1057634)	4.100.330
• Prijsbijstelling 2015 (1057634)	21.732
• Prijsbijstelling 2016 (1057634)	25.145
• Prijsbijstelling 2017 (1222736)	70.503
• Subsidie 2018 (1217850)	4.217.710
Subtotaal Erfgoedwet huisvesting	8.435.420
• Subsidiebesluit Erfgoedwet Collectiebeheer 2017 (1057634)	2.000.000
• Loonbijstelling 2015 (1057634)	1.216
• Loonbijstelling 2016 (1057634)	27.857
• Prijsbijstelling 2016 (1057634)	2.762
• Loonbijstelling 2017 (1222736)	33.160
• Prijsbijstelling 2017 (1222736)	5.974
• Subsidie 2018 (1217850)	2.070.969
Subtotaal Erfgoedwet Collectiebeheer	4.141.938
Totaal toegezegd 2017 tot en met 2020	19.588.290
Ontvangen subsidie in 2017	8.041.412
	11.546.878
Te ontvangen subsidie in 2018	8.041.412
Te ontvangen subsidie in 2019	1.752.733
Te ontvangen subsidie in 2020	1.752.733
Saldo toezegging 2018 tot en met 2020	11.546.878

De bijdragen in het kader van de Erfgoedwet worden jaarlijks afzonderlijk toegekend.

TOELICHTING BIJ DE CATEGORIALE EXPLOITATIEREKENING 2017

De gepresenteerde begroting is conform de ingediende en goedgekeurde meerjaren-begroting OCW 2017-2020, die is gebaseerd op prijspeil 2015. Volgens het *Handboek verantwoording cultuursubsidies musea 2017-2020* dient deze begroting gehanteerd te worden.

Baten

(euro)

	2017	Begroting	2016
Directe opbrengsten			
Publieksinkomsten binnenland			
• Entreegelden	1.869.842	1.750.000	1.756.638
• Omzet museumwinkel	977.289	700.000	718.935
	2.847.131	2.450.000	2.475.573
Publieksinkomsten buitenland			
• Bruikleenvergoeding Italië	542.000	–	326.000
• Bruikleenvergoeding Frankrijk	425.000	450.000	411.000
• Bruikleenvergoeding Japan	836.000	650.000	295.500
• Bruikleenvergoeding Oostenrijk	25.000	50.000	379.000
• Bruikleenvergoeding overig	4.650	50.000	14.4000
	1.832.650	1.200.000	1.425.900
	4.479.781	3.650.000	3.901.473

De in de begroting opgenomen directe opbrengsten bedragen € 3.650.000. De hogere realisatie van de directe opbrengsten van circa € 829.000 is met name veroorzaakt door de hogere opbrengst entreegelden (€ 119.000), hogere omzet museumwinkel (€ 277.000) en door hogere opbrengst bruikleenvergoedingen (€ 632.000).

(euro)

	2017	Begroting	2016
Indirecte opbrengsten			
Huuropbrengst	135.630	125.000	130.797
Speciale openstellingen	24.730	25.000	54.800
Provisie verzekeringspremie	6.257	10.000	18.957
Omzet kantine	32.751	–	29.047
Opbrengst energie	22.696	20.000	23.141
Opbrengst catalogi	51.855	15.000	12.822
Overige indirecte opbrengsten	136.400	10.000	121.040
	410.319	210.000	390.604

De in de begroting opgenomen indirecte opbrengsten bedragen € 210.000. De hogere realisatie van de indirecte opbrengsten van circa € 200.000 is met name veroorzaakt door de niet in de begroting opgenomen omzet kantine (€ 32.000), hogere realisatie overige opbrengst catalogi (€ 36.000) en hogere realisatie indirecte opbrengsten (€ 126.000).

Subsidie OCW

(euro)

	2017
Culturele Basisinfrastructuur (beschikking 1057634)	1.752.733
Erfgoedwet huisvesting	
Erfgoedwet huisvesting (beschikking 1057634)	4.217.710
Onttrekking wegens investeringen	0
	<u>4.217.710</u>
Onttrekkingen (lasten):	
Toeslagen aan Rijksvastgoedbedrijf	
- huur	1.008.166
- dienstverleningsovereenkomst	235.144
- onderhoudscontract via Rijksvastgoedbedrijf	151.189
	<u>1.394.499</u>
Loonkosten eigen organisatie beheer en onderhoud	0
Verzekeringen	18.541
Afschrijvingen op investeringen	413.033
Kosten dagelijks onderhoud	263.094
Kosten groot onderhoud	445.000
	<u>708.094</u>
Overige huisvestingskosten	
- advieskosten gebouw en klimaat	104.949
- advieskosten nieuwbouw	233.097
- kosten verbouwing depot	54.803
- energielasten	214.087
	<u>606.936</u>
Totaal onttrekkingen	<u>3.141.103</u>
Toevoegingen (baten):	
Vrijval investeringssubsidie OCW	372.381
Overige baten	
- restitutie servicekosten 2016	78.893
Totaal toevoegingen	<u>451.274</u>
Toerekening subsidie Erfgoedwet huisvesting	2.689.829
Erfgoedwet Collectiebeheer (beschikking 1057634)	2.070.696

Subsidie OCW

(euro)

		2016
Cultuurnota 2013-2016		
OCW		
Onderdeel exploitatie		3.751.448
Onderdeel huren	4.158.717	
Bij: projectsubsidie Veiligheid musea	203.965	
		4.362.682
Af: vooruitontvangen projectsubsidie Brandveiligheid musea	700.000	
Af: subsidieverlaging inzake vrijval allonges	2.709.609	
		3.409.609
		953.073
Totaal ontvangen subsidie		4.704.521

Met ingang van 1 januari 2017 is de Erfgoedwet in werking getreden. Hiermee is de exploitatiesubsidie opgedeeld in subsidie voor publieksactiviteiten (BIS) en subsidie Erfgoedwet Collectiebeheer. In het kader van de Erfgoedwet huisvesting ontvangt het museum subsidie om het gebouw langjarig in stand te houden en is daarmee verantwoordelijk voor onderhoud en vervangingsinvesteringen.

Overige subsidie/bijdragen

(euro)

	2017	Begroting	2016
Subsidies uit publieke middelen			
Gemeente Ede	22.196	–	20.175
Mondriaan Fonds	70.000	–	–
	92.196	–	20.175
Bijdragen uit private middelen			
Turing Foundation	40.000	–	–
Stichting Helene Kröller-Müller Fonds	212.698	–	94.247
Schenking particulier	–	–	–
Stichting Gelders Erfgoed	–	–	2.125
Zabawas	50.000	–	–
Fonds 21	50.000	–	–
Turner Contempary	22.616	–	–
Jeekel Stichting	15.294	–	22.000
VSBfonds	–	–	–
	390.608	–	118.372
BankGiro Loterij via Stichting Helene Kröller-Müller Fonds	153.000	1.000.000	1.531.019
	153.000	1.000.000	1.531.019
Totaal generaal	543.608	1.000.000	1.649.391

In 2017 ondersteunt de Gemeente Ede het project *Schilderspel* voor een bedrag van € 22.196.

In 2017 ondersteunt de Stichting Helene Kröller-Müller Fonds onder andere de aankoop van een twee werken van Marinus Boezem voor een bedrag van € 153.000 met de opbrengst van de BankGiro Loterij. De Stichting Helene Kröller-Müller Fonds zegt verder in 2017 steun toe voor een bedrag van € 30.000 voor enkele projecten die in 2018 worden afgerond. In 2017 is er € 212.698 ontvangen op toezeggingen uit 2016 en 2017.

In 2017 ondersteunen Mondriaan Fonds, Turing Foundation, Fonds 21 en Stichting Zabawas de tentoonstelling *Arp. The Poetry of Forms*.

Lasten

(euro)

	2017	Begroting	2016
Salariskosten			
Lonen en salarissen	3.760.731	3.701.702	3.494.061
Sociale lasten	562.992	520.000	543.331
Pensioenlasten	373.942	350.000	347.735
Woon/werkverkeer	125.504	110.000	116.193
Jubileumuitkeringen	6.413	–	14.469
Inhuur personeel	329.485	200.000	304.889
	5.159.067	4.881.702	4.820.678

Personeelsbestand

Gedurende het boekjaar 2017 bedroeg het gemiddeld aantal werknemers bij Stichting Kröller-Müller Museum, omgerekend naar volledige mensjaren 87,3 personen (2016: 82,1 personen).

Bezoldiging bestuurders

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) in werking getreden. Hiermee is de Wet Openbaarmaking Uit Publieke middelen gefinancierde Topinkomen (WOPT) komen te vervallen. De WNT-norm voor 2017 bedraagt € 181.000 en de Stichting Kröller -Müller Museum blijft daar met respectievelijk € 149.763 en €124.860 ruim onder.

bedragen x € 1	E.J.H Pelsers	M.J. Vonhof
Functie(s)	directeur	adjunct directeur
Duur dienstverband	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris?	nee	nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoeding	136.546	111.698
Beloningen betaalbaar op termijn	13.217	13.162
Totaal bezoldiging	149.763	124.860
Toepasselijk WNT-maximum	181.000	181.000
Gegevens 2016		
Duur dienstverband	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0	1,0
Beloning	133.777	103.545
Belastbare onkostenvergoeding	-	-
Beloningen betaalbaar op termijn	12.913	12.542
Totaal bezoldiging	146.690	116.087
Toepasselijk WNT-maximum	179.000	179.000

Uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen

Er hebben geen uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen plaatsgevonden.

Toezichthoudende topfunctionarissen met een bezoldiging van € 1.700 of minder

Naam topfunctionaris	Functie
J.A. Kamps	Voorzitter
W. Draijer	Lid
P. van der Feltz	Lid
P. Mackay	Lid
R.S. Nanninga	Lid
I.C. van der Vlies	Lid

Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2017 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

Huisvestingskosten

(euro)

		2017
<i>Toeslagen aan Rijksvastgoedbedrijf</i>		
- huur	1.008.166	
- dienstverleningsovereenkomst	235.144	
- onderhoudscontract via Rijksvastgoedbedrijf	151.189	
		1.394.499
<i>Loonkosten eigen organisatie beheer en onderhoud</i>		
		0
<i>Verzekeringen</i>		
		18.541
<i>Afschrijvingen op investeringen</i>		
		413.033
Kosten dagelijks onderhoud	263.094	
Kosten groot onderhoud	445.000	
		708.094
<i>Overige huisvestingskosten</i>		
- advieskosten gebouw en klimaat	104.949	
- advieskosten nieuwbouw	233.097	
- kosten verbouwing depot	54.803	
- energielasten	214.087	
		606.936
Totaal lasten		3.141.103
<i>Vrijval investeringssubsidie OCW</i>		
	372.381	
<i>Overige baten</i>		
- restitutie servicekosten 2016	78.893	
Totaal baten		451.274
Totaal lasten minus baten		2.689.829

Per 1 januari 2017 is de Erfgoedwet in werking getreden en daarmee een stelselwijziging in de subsidiëring van het behoud en beheer van collecties en gebouwen enerzijds en subsidiëring van publieksactiviteiten anderzijds. Tot 2017 betaalde het museum jaarlijks een gebruikersvergoeding aan het Rijksvastgoedbedrijf, dat daarmee de verantwoordelijkheid had voor het groot onderhoud en de instandhouding van de gebouwen. Door de stelselwijziging is het museum hiervoor verantwoordelijk geworden. Op basis van het Meerjaren Onderhouds- en Investerings Plan (MOIP) worden de kosten voor groot onderhoud voor een bedrag van € 445.000 gedoteerd aan de Voorziening groot onderhoud. De werkelijke kosten voor het groot onderhoud worden jaarlijks ten laste van deze Voorziening groot onderhoud gebracht. De vrijval investeringssubsidie OCW voor een bedrag van € 372.381 betreft het afschrijvingsdeel op investeringen die met investeringssubsidie in het verleden zijn gedaan.

Huren

(euro)

	2017	Begroting	2016
Gebuiikersvergoeding	–	0	2.309.786

Kunstaankopen

	2017	Begroting	2016
Aankopen			
Kunst	186.400	1.100.000	1.683.079
Transportkosten	68.312	–	38.202
Intakekosten	15.419	–	17.545
Installatiekosten	27.874	–	63.035
	298.005	1.100.000	1.801.861

Het bedrag van de normbegroting is gebaseerd op de besteding van de bijdrage van de BankGiro Loterij ad € 1.100.000 via de Stichting Helene Kröller-Müller Fonds. Het verschil tussen de begroting en de realisatie wordt met name veroorzaakt doordat de aankopen via de Stichting Helene Kröller-Müller Fonds niet synchroon lopen met de jaarlijkse bijdrage.

Overige lasten

(euro)

	2017	Begroting	2016
Collectiepresentatie	415.602	400.000	442.035
Vernieuwing website	27.880	30.000	64.252
Bruikleenverkeer (inkomend)	33.661	20.000	54.726
Educatie	196.595	45.000	138.106
Tentoonstellingen	806.055	375.000	209.998
Bruikleenverkeer (uitgaand)	201.749	97.000	56.799
Collectiebeheer	33.045	25.000	21.616
Collectiedocumentatie	40.351	50.000	68.930
Conservering en restauratie	438.468	150.000	281.679
Huisvestingskosten	–	–	556.049
Depotverhuizing	–	–	373.200
Kantoorkosten	405.477	390.000	373.097
Stichting Helene Kröller-Müller Fonds	54.419	50.000	13.834
Publiciteitskosten	120.394	190.000	199.342
Inkoop museumwinkel	465.775	270.000	304.915
Beheerskosten museumwinkel	48.251	40.000	38.259
Overige personeelslasten	280.074	270.000	338.708
	3.567.796	2.402.000	3.535.545

De hogere realisatie van de overige lasten met ongeveer € 1.165.000 wordt met name veroorzaakt door de volgende items:

- Hogere realisatiekosten educatie (€ 151.000).
- Hogere realisatiekosten tentoonstellingen (€ 431.000).
- Hogere realisatiekosten bruikleenverkeer uitgaand (€ 104.000).
- Hogere realisatiekosten voor conservering en restauratie (€ 288.000).
- Lagere realisatiekosten voor publiciteit (€ 70.000).
- Hogere realisatie inkoop museumwinkel (€ 196.000).

NADERE DETAILLERING CATEGORIALE EN FUNCTIONELE EXPLOITATIEREKENING 2017

Functioneel				
Categoriaal	Totaal	Publieks-activiteiten	Collectie-beheer	Algemeen beheer
			Vaste en tijdelijke presentatie	Conservering, restauratie en documentatie

BATEN

Directe opbrengsten				
Publieksinkomsten totaal	4.679.781			
Publiekinkomsten binnenland totaal	2.847.131			
waarvan kaartverkoop	1.869.842	1.869.842		
waarvan overig	977.289	977.289		
Publiekinkomsten buitenland totaal	1.832.650	1.832.650		
Sponsorinkomsten	0			
waarvan sponsoring in natura	0			
waarvan overige sponsorinkomsten	0			
Overige inkomsten	0			
waarvan vergoedingen van coproducenten	0			
waarvan overige inkomsten	0			
Indirecte opbrengsten	410.319			
waarvan kapitalisatie van vrijwilligers	0			
waarvan overige indirecte opbrengsten	410.319	212.626	152.380	45.314
Private middelen	543.608			
particulieren incl. vriendenverenigingen	212.698	182.873	29.825	
bedrijven	22.616	22.616		
private fondsen	155.294	140.000	15.294	
goede doelen loterijen	153.000		153.000	
Totale Opbrengsten	5.633.708	5.237.896	350.499	45.314
Structurele subsidie OCW	6.339.694			
Regeling specifiek cultuurbeleid	1.752.733	1.752.733		
Erfgoedwet onderdeel huisvesting	2.689.829	1.560.101	968.338	161.390
Erfgoedwet onderdeel Collectiebeheer	2.070.969		2.070.969	
Cultuurnota 2013-2016	-173.837	-173.837		
Incidentele publieke subsidies	92.196	92.196		
Totale Subsidies/Bijdragen	6.431.890	3.231.193	3.039.307	161.390
TOTALE BATEN	12.065.598	8.469.088	3.389.806	206.703

(VERVOLG)

Categorieaal	Functioneel	Totaal	Publieks-activiteiten	Collectie-beheer	Algemeen beheer
				Vaste en tijdelijke presentatie	Conservering, restauratie en documentatie

LASTEN - fte (aantal)

Salarislasten	5.159.067	2.554.208	1.227.637	1.377.222
Huisvestingslasten	2.689.829	1.560.101	968.338	161.390
Afschrijvingen	198.113	114.906	71.321	11.887
Aankopen	298.005		298.005	
Overige lasten	3.567.796	2.315.962	511.864	739.970
Collectiepresentatie	415.602	415.602		
Vernieuwing website	27.880	27.880		
Bruikleenverkeer inkomend	33.661	33.661		
Educatie	196.595	196.595		
Tentoonstellingen	806.055	806.055		
Bruikleenverkeer uitgaand	201.749	201.749		
Collectiebeheer	33.045		33.045	
Collectiedocumentatie	40.351		40.351	
Conservering en restauratie	438.468		438.468	
Kantoorkosten	405.477			405.477
Helene Kröller-Müller Fonds	54.419			54.419
Publiciteitskosten	120.394	120.394		
Inkoop museumwinkel	465.775	465.775		
Beheerskosten museumwinkel	48.251	48.251		
Overige personeelskosten	280.074			280.074
	11.912.810	6.545.176	3.077.165	2.290.469

Saldo uit gewone bedrijfsvoering	152.788	1.923.912	312.641	-2.083.765
Saldo rentebaten/-lasten	1.787			1.787
Mutatie aankoopfonds	-87.552		-87.552	
Koersverschillen	1.686			1.686
Saldo uit bedrijfsvoering	68.709	1.923.912	225.089	-2.080.292
Toerekening Algemeen beheer	0	-1.663.355	-416.937	2.080.292

EXPLOITATIERESULTAAT	68.709	260.557	-191.848	0
Overheveling subsidie	0	-191.848	191.848	0
Vrijval Bestemmingsfonds OCW 2013-2016	173.837	173.837		
	242.546	242.546	0	0

Toerekening Algemeen beheer aan functies BIS en Erfgoedwet collectiebeheer

(euro)

	Basis Infrastructuur	Erfgoedwet Collectiebeheer	
Totale baten	8.469.146	3.389.842	
OCW subsidie	-1.752.733	-2.070.969	
Subsidie Erfgoedwet huisvesting	-1.560.101	-968.338	
Subsidie Cultuurnota 2013-2016	173.837	-	
Goede doelen loterij	-	-153.000	
	<hr/>	<hr/>	
Baten ten behoeve van toerekening	5.330.092	197.499	
Totale lasten	6.545.176	3.077.165	
Aankopen	-	-298.005	
	<hr/>	<hr/>	
Lasten ten behoeve van toerekening	6.545.176	2.779.160	
Totaal baten en lasten	11.875.268	2.976.659	14.851.927
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
Verdeling Algemeen beheer	80,0%	20,0%	
Toerekening Algemeen beheer	1.663.355	416.937	2.080.292
	<hr/>	<hr/>	<hr/>

Toelichting op de verdeelsleutels zoals gehanteerd in de Functionele exploitatierekening 2017

Kosten per functie

Het *Handboek verantwoording cultuursubsidies musea 2017-2020* van het Ministerie van OCW schrijft voor de verdeling van kosten en opbrengsten vanuit de Categoriele exploitatierekening naar de Functionele exploitatierekening de volgende indeling naar functies voor:

1. Publieksactiviteiten
2. Collectiebeheer
3. Algemeen beheer

Toelichting op gehanteerde verdeelsleutels

Baten

Entreegelden, opbrengsten uit bruikleenverkeer en de omzet van de museumwinkel vallen volledig onder de Publieksactiviteiten.

De indirecte opbrengsten worden specifiek toegerekend aan de verschillende functies.

De opbrengsten uit private middelen worden specifiek toegerekend aan de verschillende functies.

De structurele subsidie Erfgoedwet huisvesting is op basis van vierkante meters toegerekend aan de verschillende functies voor respectievelijk 58 % Publieksactiviteiten, 36 % Collectiebeheer en 6 % Algemeen beheer.

Lasten

De personeelslasten zijn in hoofdzaak specifiek toegerekend aan de verschillende functies.

- Directie, secretariaat en bedrijfsbureau zijn toegerekend aan Algemeen beheer.
- De afdeling Technische dienst gebouwen is toegerekend op basis van vierkante meters.
- De afdeling Beveiliging is toegerekend aan Publieksactiviteiten voor de kosten die samenhangen met de openstelling van het museum. De kosten van de centrale meldkamer zijn toegerekend aan Collectiebeheer.
- De afdeling Huishoudelijk dienst is voor 50% toegerekend aan publieksactiviteiten en voor 50% aan Algemeen beheer.

De huisvestingslasten zijn op basis van vierkante meters toegerekend aan de verschillende functies voor respectievelijk 58 % Publieksactiviteiten, 36 % Collectiebeheer en 6 % Algemeen beheer.

De afschrijvingen zijn op basis van vierkante meters toegerekend aan de verschillende functies voor respectievelijk 58 % Publieksactiviteiten, 36 % Collectiebeheer en 6 % Algemeen beheer.

De overige lasten zijn specifiek toegerekend aan de verschillende functies.

Otterlo, 26 maart 2018

E.J.H. Pelsers
Directeur

J.A. Kamps
Voorzitter raad van Toezicht

Activiteit en bereik

Prestatieverantwoording 2017

Tentoonstellingen	Huidigboekjaar		Activiteitenplan		Vorig boekjaar	
	Aantal tentoonstellingen	Aantal bezoekers	Aantal tentoonstellingen	Aantal bezoekers	Aantal tentoonstellingen	Aantal bezoekers
1. Tijdelijke tentoonstellingen	8	352.381	5	350.000	5	346.352
Totaal bezoeken (2+3+4+5)		352.381		350.000		346.352
2. Reguliere bezoeken		313.577		310.000		306.577
3. Bezoeken PO		12.831		7.500		10.325
4. Bezoeken VO		25.973		32.500		29.450
5. Bezoeken MBO/HO		0		0		0
Specificatie van bezoeken totaal:						
6. Gratis bezoeken		71.340		100.000		64.769
7. Betaalde bezoeken		281.041		250.000		281.583
Overige bezoeken:						
8. Bezoeken website totaal		948.565		675.000		730.998
9. Aantal unieke bezoekers website		726.157		490.000		539.996
Overige activiteiten	Aantal activiteiten	Aantal deelnemers	Aantal activiteiten	Aantal deelnemers	Aantal activiteiten	Aantal deelnemers
10. Schoolgebonden activiteiten	28	46.000	24	45.000	0	0
11. Waarvan PO	20	21.000	16	20.000	0	0
12. Waarvan VO	8	25.000	8	25.000	0	0
13. Waarvan MBO/HO	0	0	0	0	0	0
14. Openbare activiteiten	9	15.000	26	7.500	0	0
15. Totaal overige activiteiten (10+14)	37	61.000	50	52.500	0	0

Het totaal aantal bezoekers van 352.381 is tot stand gekomen door schatting op basis van de door de tellerinstallatie vastgelegde bewegingen. Bij de registratie van schoolbezoek is geen onderscheid te maken tussen voortgezet onderwijs en MBO of HBO. Derhalve zijn deze bezoeken als totaal onder voortgezet onderwijs weergegeven.

Kröller-Müller Museum
Houtkampweg 6
6731 AW Otterlo
+31 (0)318 59 12 41
info@krollermuller.nl
www.krollermuller.nl

M MAZARS
RECHTINGAAN EN REUK VERGEMAKT
Behoort bij onze verklaring

26 APR 2018

AB

Mazars Paardekooper Hoffman N.V.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Afgegeven ten behoeve van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Aan: De Raad van Toezicht van Stichting Kröller-Müller Museum, Otterlo

VERKLARING OVER DE IN HET JAARRAPPORT OPGENOMEN JAARREKENING 2017

ONS OORDEEL

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Stichting Kröller-Müller Museum te Otterlo gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in dit jaarrapport opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Kröller-Müller Museum op 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met het Handboek verantwoording cultuursubsidies Instellingen subsidieperiode 2017 – 2020;
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2017 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in de subsidiebeschikking en het Handboek verantwoording cultuursubsidies Instellingen subsidieperiode 2017 – 2020.

De jaarrekening bestaat uit:

1. balans per 31 december 2017;
2. exploitatierekening over 2017; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

DE BASIS VOOR ONS OORDEEL

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen en het Accountantsprotocol cultuursubsidies instellingen 2017-2020. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Kröller-Müller Museum zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

VERKLARING OVER DE IN HET JAARRAPPORT OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarrapport andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag
- prestatieverantwoording 2017

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW en het Handboek verantwoording cultuursubsidies Instellingen subsidieperiode 2017 – 2020 is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW en het Handboek verantwoording cultuursubsidies Instellingen subsidieperiode 2017 – 2020.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

VERANTWOORDELIJKHEDEN VAN DE DIRECTIE EN DE RAAD VAN TOEZICHT VOOR DE JAARREKENING

De directie is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW en het Handboek verantwoording cultuursubsidies Instellingen subsidieperiode 2017 – 2020. De directie is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in de subsidiebeschikking en het Handboek verantwoording cultuursubsidies Instellingen subsidieperiode 2017 – 2020.

In dit kader is de directie tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de directie noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directie afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directie de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie het voornemen heeft om de stichting te

liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

De directie moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de instelling haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de instelling.

ONZE VERANTWOORDELIJKHEDEN VOOR DE CONTROLE VAN DE JAARREKENING

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de Directie en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door de directie gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan

of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de Raad van Toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de raad over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Apeldoorn, 26 april 2018

MAZARS PAARDEKOOPEL HOFFMAN N.V.

w.g.

drs. J. van der Lelie RA